

Research Paper

Persistent Instability: a Woman's Narrative of Migration Waves in the City of Yazd

Fatemeh Jafari Naeimi¹ , Maliheh Alimondegari^{*2} , Ali Ruhani³

¹ M.A. in Demography, Department of Demography, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran. Email: jafarynaemi1365@gmail.com

² Associate Professor, Department of Demography, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran. Email: m.alimondegari@yazd.ac.ir

³ Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran. Email: aliruhani@yazd.ac.ir

10.22080/SSI.2023.25678.2121

Received:

July 8, 2023

Accepted:

January 20, 2024

Available online:

February 28, 2024

Keywords:

Internal Migration, Immigrant-Sending and Immigrant-Receiving Regions, Policy Inefficiency, Women's Narrative, Yazd City.

Abstract

Objectives: Iran has experienced extensive internal migrations in the last few decades, and this migration trend continues to increase in the inter-provincial dimension. These migrations have been associated with vast challenges in the country's regions. Therefore, the current research seeks a female narrative of migration waves, which are formed due to the two-way instability in the immigrant-sending and immigrant-receiving regions. **Methods:** This research followed the qualitative method and used the grounded theory approach. The participants were 21 women who immigrated to Yazd city from different provinces. They were selected purposefully and by theoretical sampling. The data collection tool was a semi-structured interview. Data analysis was done by open, central, and selective coding methods. **Results:** The findings of the present research indicate the existence of stable instability in the internal migration cycle of the country. As a result of the inefficiency of the regional policies, the immigrant-sending regions have faced widespread instability, which has become the basis for large group migrations from these regions. On the other hand, the ineffectiveness of the policies in the immigrant-receiving regions in properly and proportionally absorbing the immigrant population has caused the balance between population and resources to be disturbed, and the foundations of these areas have also faced severe instabilities in various dimensions. **Conclusion:** The continuation of this process, without timely and appropriate government intervention, will cause a new wave of migration from these areas, in which priority is given to people with more human and economic capital to move to more developed metropolises. Therefore, this path requires more accurate monitoring and efficient management and policymaking.

***Corresponding Author:** Maliheh Alimondegari

Address: Department of Demography, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran.

Email: m.alimondegari@yazd.ac.ir

2538-3612 © The Author(s)

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Extended Abstract

1. Introduction

Immigration, fertility, and mortality are the three main components of demographic changes. The structure and role of internal migrations is a concept that has received much attention in the contemporary period. This process takes place in response to economic, social, and cultural needs, which bring many deep social, cultural, economic, and political developments and consequences (Pötzschk and Rinken, 2022). In developing countries, in most cases, migration causes the underdevelopment of the origin and creates economic, social, and cultural problems at the destination of migration (Mohammadi Yeganeh and Sanai Moghadam, 2017:103). The migration transition and the dynamics and extent of internal dimensions of this process in the country have also affected the growth of the regional population as well as the social and demographic structure and has become an essential component in the population dynamics of Iran (Hosseini et al., 2018:2). In the 2016 census, the country's urban population has increased from about 30% in 2015 to 74% in 2015 (Mahmoudian and Mahmoudiani, 2018: 60). A significant part of the expansion of urbanization in Iran is affected by the migration of a massive wave of rural people to the cities, so that from 1966 to 1986, migration has always been higher than 50% of the growth of cities (Zanjani, 2001: 99). In this regard, the share of women in Iran's immigration flows has reached 48.6% from 45% in the period of 1986-1996 to 48.6% for the period of 2011-2016. This trend shows that the traditional patterns of migration, mostly male-chosen and women migrating following men, are changing, and gradually, a female pattern

of migration is being formed in the country (Mushfeq and Khazaei, 2015:85-87). The results of the 2015 census also show that the country's central regions are currently the most important destination for immigrants. In this regard, studies have shown the active presence of Yazd in the immigration system of the country, and migration, as an important component, has contributed significantly to the increase of the population of Yazd over time (Askari Nodoushan et al., 2019: 83). Therefore, the presence of net positive migration for men and women in Yazd during the mentioned period indicates that this province is a desirable and suitable migration destination for both sexes (Mahmoudian and Mahmoudian, 2018: 11-60). Considering the increasing importance of internal migration as an important variable in the country's demographic developments, and also considering the fact that Yazd province has experienced net positive migration in interprovincial migrations, especially for women, in the last few decades, this research tries to analyze the path of internal migration in Iran with an emphasis on the migration of women to the city of Yazd in a coherent continuum and from the results of this study to answer the question of what processes cause a region to become an immigrant-sending and immigrant-receiving place at the same time? In fact, how are immigration waves reconstructed?

2. Methods

This research followed the qualitative methodology and aimed to present a women's narrative of migration waves formed due to two-way instability in immigrant-sending and immigrant-receiving regions. Therefore, the best strategy for analyzing this process was the grounded theory with the systematic

approach of Corbin and Strauss (2008). The participants in this research were selected through purposive and theoretical sampling. The inclusion criteria of the participants were as follows: they must be female and have immigration experience (independent/subordinate). In the selection of samples, an effort was made to include diversity such as women's age, marital status, literacy level, job field, the type and reason of migration (independent-subordinate), and the diversity of the provinces of origin. The data collection tool in this research was a semi-structured interview. In this regard, the interview took place from July to October 2022, with 21 women who immigrated to Yazd from different provinces of the country, whose stay in this city lasted more than two years, and who had the mentioned characteristics. To find reliable data, the interviews continued until data saturation was reached.

3. Results

Data analysis in a consistent, orderly, and continuous process led to the formation of the core category (phenomenon) of inclusive instability. This phenomenon included 22 main categories, 98 sub-categories, and 887 concepts. The findings showed that origin sufferings, helplessness in life, unhealthy relationships, women's institutionalized fears, sufferings of femininity, and stagnation based on ignorance played a role in the formation of the central phenomenon of inclusive instability as causal conditions. Among the personal and social characteristics of the participants, which were among the factors influencing the phenomenon and strategies, were the categories of conscious standing and individuality. In this regard, structural and macro conditions such as lack of security

at the source region, crime: generality/ accessibility/ obviousness, security at the source, correlation of culture and security, and systematic inefficiency as interfering conditions have facilitated or limited the implementation of the strategy. Emancipatory paths, social indifference, and the issue of social reform are the strategies that immigrant women have adopted for a dream with all-inclusive instability due to the intervening conditions and background conditions affecting the phenomenon. The consequences of adopting strategies against the central phenomenon include two dimensions: positive consequences, such as destination sustainability bonds, legal protections in the destination, and benefits of migration, and negative consequences, such as migration erosion in the destination.

4. Conclusion

Instability and migration have a two-way and stable relationship. The lack of economic security in the migrant-first areas regarding employment and income and maintaining a basic livelihood are the main driving forces forcing people to migrate. In some immigrant-sending areas, this economic instability, in combination with other types of instability such as natural-biological, lack of environmental, social, cultural, and family security, makes life impossible for the residents of these areas, especially women, and aggravates the migration process. In the first stage, with the arrival of immigrants from different origins to the destination, due to the balance in the supply and demand of facilities and manpower, two-way productivity for immigrants and immigrant-friendly areas is being witnessed. This mutual benefit causes immigrants to encourage their relatives, friends, and hometowns to

immigrate in their interactions with their origin. As a result, the people of these areas migrate widely to get better economic and social opportunities. Unplanned and extensive migrations have caused great instabilities in migration destinations, and with the passage of time and the influx of migrants, the destination will no longer be a suitable environment not only for the native people but even for the migrants themselves. As a result of this process, immigrants are hesitant to stay, return, or migrate again, and local people are pushed to migrate. In the cyclical process mentioned, the role of policies is a two-way role in the instability of the origin and destination regions. As a result, not paying attention to the instability arising from uncontrolled migrations can have

deep destructive effects on the country and turn the opportunities resulting from this inevitable process into threats.

Funding

There is no funding support.

Authors' contribution

All the authors have contributed and played a constructive role in the preparation of this research.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors of the paper thank the participants who provided access to the data for the research researchers and also the respected reviewers of the paper.

ناپایداری پایدار؛ روایتی زنانه از موج‌های مهاجرتی در شهر یزد

فاطمه جعفری‌نعمی^۱ , ملیحه علی‌مندگاری^۲ , علی روحانی^۳

^۱ دانش‌آموخته کارشناس ارشد، گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران، ایمیل:

jafarynaeemi1365@gmail.com

^۲ دانشیار، گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران. ایمیل: m.alimondegari@yazd.ac.ir

^۳ دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران، ایمیل: aliruhani@yazd.ac.ir

10.22080/SSI.2023.25678.2121

چکیده

اهداف: کشور ایران در چند دهه اخیر مهاجرت‌های داخلی گسترده‌ای را تجربه کرده و این روند مهاجرتی در بعد بین استانی همچنان در حال افزایش است. این مهاجرت‌ها با چالش‌های وسیعی در مناطق کشور همراه بوده است. از این رو پژوهش حاضر به دنبال روایتی زنانه از موج‌های مهاجرتی است. موج‌هایی که به واسطه ناپایداری دوسویه در مناطق مهاجرفرست و مهاجرپذیر شکل می‌گیرند. روش مطالعه: روش پژوهش حاضر، کیفی و از رویکرد نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. مشارکت‌کنندگان، ۲۱ نفر از زنان مهاجر به شهر یزد از استان‌های مختلف کشور بوده‌اند که به صورت هدفمند و به شیوه نمونه‌گیری نظری انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و تحلیل داده‌ها به شیوه کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام گرفته است. یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاضر از وجود ناپایداری پایدار در چرخه مهاجرت داخلی کشور خبر می‌دهد. بسترهای مهاجرفرست بر اثر ناکارآمدی سیاست‌های منطقه‌ای با ناپایداری گسترده روبه‌رو بوده که زمینه‌ساز مهاجرت‌های وسیع گروهی از این مناطق شده است. از سوی دیگر ناکارآمدی سیاست‌ها در مناطق مهاجرپذیر در جذب درست و متناسب جمعیت مهاجر سبب برهم‌خوردن تعادل بین جمعیت و منابع شده و بسترهای این مناطق نیز با ناپایداری‌های شدید در ابعاد گوناگون مواجه کرده است. نتیجه‌گیری: عدم توجه به ناپایداری برخاسته از مهاجرت‌های کنترل‌نشده و فقدان مداخله به‌هنگام و مناسب دولت سبب شکل‌گیری موج جدید مهاجرت از مناطق مهاجرپذیر می‌شود و این مناطق را به بسترهای جدید مهاجرفرست تبدیل می‌کند که در این مسیر اولویت با افراد با سرمایه‌های انسانی و اقتصادی بیشتر جهت حرکت به سوی کلان‌شهرهای توسعه‌یافته‌تر است. از این رو این مسیر نیازمند رصد دقیق‌تر و مدیریت و سیاست‌گذاری کارآمدتر است.

تاریخ دریافت:

۱۷ تیر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۳۰ دی ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۹ اسفند ۱۴۰۲

کلیدواژه‌ها:

مهاجرت داخلی؛ مناطق مهاجرپذیر و مهاجرفرست؛ ناکارآمدی سیاست‌ها؛ روایت زنانه؛ شهر یزد.

* نویسنده مسئول: ملیحه علی‌مندگاری

آدرس: گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.
ایمیل: m.alimondegari@yazd.ac.ir

نویسنده(گان) © 2538-3612

این مقاله با دسترسی آزاد تحت مجوز بین‌المللی کربن‌دو-غیرتجاری-بدون انشقاق ۴/۰ است.

۱ مقدمه و بیان مسأله

مهاجرت در کنار باروری و مرگ و میر، سه مؤلفه اصلی تغییرات جمعیتی را تشکیل می‌دهند. مهاجرت از متغیرهای مهم تأثیرگذار بر تحولات جمعیتی کشورها می‌باشد که در دوره حاضر از اهمیت زیادی برخوردار شده است (محمودیان و محمودیانی، ۱۳۹۷: ۵۹). مهاجرت به عنوان پدیده جهانی در کشورهای پیشرفته بعد از انقلاب صنعتی و در کشورهای جهان سوم در نیم قرن اخیر بسیار گسترش یافته است. کشورهای صنعتی توانسته‌اند این پدیده را مهار کنند، در صورتی که در کشورهای در حال توسعه، به دلیل عدم برنامه‌ریزی مؤثر و لازم چون نابرابری بین مناطق و مشکلات ناشی از آن، مهاجرت تشدید شده است (شمس و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۸). ساختار و نقش مهاجرت‌های داخلی، مفهومی است که در دوره معاصر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. از یک سو، این جریان‌ها نمایانگر تصمیم‌های مهاجرتی تجمع‌یافته تعداد زیادی از افراد و خانوارها است (محمودی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۸). از سوی دیگر این فرآیند، از عناصر عمده تغییر فرآیندهای جمعیتی و مکانیسم اصلی توزیع و بازتوزیع و رشد جمعیت مناطق مبدأ و مقصد مهاجرتی طی زمان به شمار می‌رود. علاوه بر آن، تغییرات قابل توجه‌ای در ساختار سنی و جنسی جمعیت نیز ایجاد می‌کند. مضافاً اینکه، مهاجرت به واسطه اثرگذاری بر مرگ‌ومیر، باروری و ازدواج می‌تواند تأثیر غیرمستقیمی بر پویایی جمعیت نیز داشته باشد (محمودیان و محمودیانی، ۱۳۹۷: ۳، گرین وود، ۱۹۹۷: ۶۴۷). مهاجرت در پاسخ به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی صورت می‌گیرد که این مسأله تحولات و پیامدهای عمیق اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی فراوان به همراه دارد (عسکری ندوشن و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۳۱).

پوتزشکه و رینکن^۲ (۲۰۲۲). در کشورهای در حال توسعه در اغلب موارد مهاجرت باعث توسعه‌نیافتگی مبدأ و ایجاد مشکلات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مقصد مهاجرت می‌شود (محمدی یگانه و سنایی مقدم، ۱۳۹۶: ۱۰۳). مهاجرت‌های بین استانی و بررسی الگو و تحولات آن، به نوعی بیانگر تغییرات ساختار اقتصادی جوامع است؛ زیرا این نوع مهاجرت‌ها و الگوهای آن با توسعه و رشد اقتصادی مرتبط می‌باشد (زلینسکی^۳، ۱۹۷۱). از این رو در برخی کشورها، مهاجرت داخلی از اهمیت مضاعف‌تری نسبت به مهاجرت بین‌المللی برخوردار گردیده است (دشینگکار و گریم^۴، ۲۰۰۵).

کشور ایران در طول نیم قرن گذشته با تحولات و گذارهای زیادی روبه‌رو بوده است. در این راستا گذار مهاجرتی و پویایی آن و وسعت ابعاد داخلی این فرآیند در کشور، رشد جمعیت منطقه‌ای و نیز ساختار اجتماعی و جمعیتی را متأثر ساخته است و به مؤلفه‌ای بسیار مهم در پویایی جمعیت ایران تبدیل شده است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲، محمودیان و محمودیانی، ۱۳۹۷: ۱). همچنین در سال‌های اخیر با تشدید و افزایش حجم تحرکات جمعیتی در داخل و خارج از کشور، تأثیر مهاجرت بر مناطق مهاجرپذیر و مهاجرفرست، تشدید گردیده است (شهبازین و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۴۴). از سوی دیگر وضعیت و تحولات مهاجرت داخلی در ایران نیز از این منظر مهم شده است که باروری و مرگ‌ومیر تقریباً در سطوح پایینی قرار دارد و بنابراین مهاجرت داخلی می‌تواند در آرایش جغرافیایی جمعیت کشور تأثیرات قابل ملاحظه‌ای به جای بگذارد (محمودیان و محمودیانی، ۱۳۹۷: ۵۹، صادقی و ولدوند، ۱۳۹۴: ۵۷). در سرشماری ۱۳۹۵، جمعیت شهرنشین کشور از حدود ۳۰ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است

⁴ Deshingkar & Grimm

¹ Greenwood

² Pöttschke & Rincken

³ Zelinsky

حدی حکایت از اشتیاق زنان برای مهاجرت جهت بهبود وضعیت می‌باشد. همچنین سن‌گزین بودن این جریان بیانگر آن است که مهاجرت در کشور عمدتاً در سنین جوانی و برای بهبود وضعیت اقتصادی خانواده انجام می‌گیرد و این امر، فشار فزاینده‌ای را بر خدمات اجتماعی و فرصت‌های شغلی در مناطق شهری وارد می‌کند (محمودیان و محمودیان، ۱۳۹۷: ۴۴-۳۶؛ اسمعیلی و محمودیان، ۱۳۹۵: ۳؛ لاتوف^۱ و همکاران، ۲۰۱۸: ۱۱۸۳). نتایج سرشماری ۱۳۹۵ نشان از آن دارد که در حال حاضر مناطق مرکزی کشور مهم‌ترین مقصد مهاجران هستند. در این راستا مطالعات، حضور فعالانه و پررنگ یزد را در نظام مهاجرتی کشور نشان داده و مهاجرت به عنوان یک مؤلفه مهم سهم بسزایی در افزایش جمعیت یزد طی زمان داشته است (عسکری ندوشن و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۳). چنانکه در بررسی استان‌های کشور، با توجه به آمارهای مهاجرتی و میزان خالص مهاجرت در دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵، یزد جزء چهار استان نخست مهاجرپذیر کشور و دارای بیشترین میزان خالص مهاجرت مثبت بعد از استان البرز و استان بوشهر بوده است. همچنین در دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۵ نسبت مهاجرت (سهم مهاجرت نسبت به افزایش طبیعی جمعیت (موالید و مرگ‌ها) در تغییرات حجم جمعیت)، بیشترین اثر مثبت را در تغییرات حجم جمعیتی یزد داشته است. علاوه بر اینکه وجود خالص مهاجرت مثبت برای مردان و زنان در دوره ذکرشده در یزد حکایت از این دارد که این استان مقصد مهاجرتی مطلوب و مناسب برای هر دو جنس می‌باشد (محمودیان و محمودیان، ۱۳۹۷: ۶۰-۱۱).

در نتیجه با توجه به مطالب ذکرشده مهاجرت داخلی به عنوان متغیری مهم در تحولات جمعیتی کشور در دوره حاضر به واسطه کاهش باروری و مرگ‌ومیر و نیز افزایش شهرنشینی به عنوان یکی از تبعات مهاجرت داخلی، در تغییرات وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشور اهمیتی روزافزون یافته

(محمودیان و محمودیان، ۱۳۹۷: ۶۰). بخش قابل ملاحظه‌ای از گسترش شهرنشینی در ایران متأثر از مهاجرت موج عظیمی از روستائیان به شهرها می‌باشد، به نحوی که از ۱۳۴۵ تا سال ۱۳۶۵ مهاجرت همیشه از ۵۰ درصد رشد شهرها بالاتر بوده است (زنجانی، ۱۳۹۲: ۹۹). به عبارتی دیگر، توسعه‌یافتگی (بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی) متفاوت مناطق، نقش عمده‌ای در بازتوزیع جمعیت ناشی از مهاجرت داشته است (مشفق و خزایی، ۱۳۹۴: ۸۷، محمودیان و محمودیان، ۱۳۹۷: ۶۰).

از سوی دیگر به طور متوسط سالانه یک میلیون نفر در داخل کشور در دهه‌های اخیر مهاجرت کرده‌اند (صادقی، ۱۴۰۱: ۴۲). چنان‌که نتایج بررسی‌ها بیانگر تغییر الگوهای جریان مهاجرت‌های داخلی به سمت افزایش مهاجرت‌های برون استانی است، به‌گونه‌ای که، مهاجرت‌های بین‌استانی در کشور از ۳۵ درصد در دوره ۱۳۶۵-۷۵ به ۴۰ درصد در دوره ۱۳۸۵-۹۰ افزایش یافته است. در این راستا سهم زنان در جریان‌های مهاجرتی ایران، از ۴۵ درصد در دوره زمانی ۱۳۶۵-۱۳۷۵ به ۴۸٫۶ درصد برای دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۵ رسیده است. این روند نشان از آن دارد که الگوهای سنتی مهاجرت که بیشتر مردگزين بوده و زنان به تبعیت از مردان مهاجرت می‌کردند، در حال تغییر است و به تدریج نوعی الگوی زنانه مهاجرت در کشور در حال شکل‌گیری می‌باشد (مشفق و خزایی، ۱۳۹۴: ۸۵-۸۷؛ محمودیان و محمودیان، ۱۳۹۷: ۶۰، حسینی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱). با توجه به میزان‌های بالای بیکاری و کمبود فرصت‌های شغلی در استان‌های مهاجرفرست کشور و همچنین نابرابری‌های توسعه‌ای، انتظار می‌رود جریان مهاجرت‌های بین استانی در کشور افزایش یابد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱). مهاجرت داخلی در ایران همچنین سن‌گزین و جنس‌گزین بوده است. چنانکه در سال ۱۳۹۵ نسبت جنسی مهاجران نشان از غلبه زنان مهاجر در گروه‌های سنی ۲۰ تا ۲۹ ساله داشته است. نسبت جنسی پایین‌تر جمعیت مهاجر، تا

^۱ Lattof

دسترسی به امکانات و مزیت‌های اجتماعی را از دلایل زنان برای مهاجرت می‌داند. گاووس^۱ (۲۰۱۰) و پایونسکی^۲ (۲۰۰۹) برخی عوامل مرتبط با جنسیت از خشونت و ناامنی، تا جست‌وجوی فرصت‌های جدید را در تصمیم مهاجرتی زنان مؤثر می‌دانند.

پژوهش‌های سیفی (۱۳۹۶)، صادقی و ولدوند (۱۳۹۴)، پایونسکی (۲۰۰۹)، جولی^۳ و همکاران (۲۰۰۵) نشان می‌دهد، گرچه مهاجرت‌ها اغلب به دلایل اقتصادی صورت می‌گیرد، اما اهمیت انگیزه‌های غیر اقتصادی همچون تحصیلات و کسب سرمایه انسانی، برای مهاجرت زنان بیشتر می‌باشد. بررسی‌های کریمیان و همکاران (۱۴۰۱)، صادقی و همکاران (۱۴۰۰)، فنی و همکاران (۱۳۹۷)، طالشی و شبنا (۱۳۹۶)، رستمعلی‌زاده (۱۳۹۶) و شریفی و زارع شاه آبادی (۱۳۹۵)؛ عوامل اجتماعی را از عوامل بسیار تأثیرگذار در روند مهاجرتی مناطق معرفی می‌کند. در مطالعات شهبازین و همکاران (۱۴۰۰)، نوبهار و همکاران (۱۴۰۰)، مهدی پور و همکاران (۱۳۹۹)، حسینی و همکاران (۱۳۹۷)، اسفندیار و نبی‌ثیان (۱۳۹۷)، طالشی و شبنا (۱۳۹۶) و رستمعلی‌زاده (۱۳۹۶) عوامل اقتصادی نظیر بیکاری و فقر، محرک اصلی و قوی مهاجرت‌های داخلی در کشور به حساب می‌آید. یافته‌های شهبازین و همکاران (۱۴۰۰)، حیدری تمرآبادی (۱۴۰۰) و فنی و همکاران (۱۳۹۷) نقش عوامل اقلیمی نظیر خشکسالی را در مهاجرت‌های داخلی بسیار مهم تلقی می‌کند. در بررسی‌های فنی و همکاران (۱۳۹۷) و رستمعلی‌زاده (۱۳۹۶)، دستیابی به امکانات اقتصادی و اجتماعی مهم‌ترین جاذبه شهری بوده است. نتایج پژوهش اسفندیاری و همکاران (۱۳۹۸) و دشینگکار و گریم (۲۰۰۵) مهاجرت داخلی را یک استراتژی مهم معیشتی برای بسیاری از گروه‌های فقیر معرفی می‌کند. بختیار^۴ (۲۰۲۲) در مطالعه خود در زمینه مهاجرت داخلی اتریش، نشان داد مکانیزه شدن اشتغال در روستاها، سبب کاهش اشتغال در

است. از سوی دیگر با توجه به این مسأله که مطالعات صورت‌گرفته در زمینه مهاجرت داخلی اغلب به صورت عام و کمی بوده و پژوهش‌ها در حوزه مهاجرت زنان با وجود افزایش بیش از پیش حضور آنان در روندهای مهاجرت داخلی اندک می‌باشد، همچنین بر اساس این موضوع که استان یزد در چند دهه اخیر خالص مهاجرت مثبت را در مهاجرت‌های بین استانی به‌ویژه برای زنان تجربه کرده است؛ این پژوهش تلاش دارد در یک پیوستار منسجم مسیر مهاجرت داخلی در ایران را با تأکید بر مهاجرت زنان به شهر یزد، مورد واکاوی قرار داده و از برآیند این مطالعه به این پرسش پاسخ دهد که چه فرآیندهایی سبب می‌شود یک منطقه هم‌زمان به بستری مهاجرفرست و مهاجرپذیر تبدیل شود؟ درواقع موج‌های مهاجرتی چگونه بر ساخت می‌شوند؟

۲ پیشینه پژوهش

پژوهش‌های بسیاری به‌خصوص در سال‌های اخیر جریان‌های مهاجرتی ایران؛ روند، زمینه‌ها، علل و پیامدهای آن‌ها را از ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار داده‌اند. در این قسمت سعی بر آن است مهم‌ترین و جدیدترین پژوهش‌های مرتبط با موضوع بیان شود.

مطالعات بسیاری در زمینه علل و چرایی مهاجرت‌های داخلی در بسترهای مهاجرفرست انجام گرفته است. چنانکه پژوهش‌های صادقی (۱۴۰۱)، شهبازین و همکاران (۱۴۰۰؛ ۱۳۹۷)، صادقی و شکرینانی (۱۳۹۶) و اسماعیلی و بیگدلی راد (۱۳۹۶) مهاجرت داخلی را حاصل شرایط ساختاری و نابرابری‌های منطقه‌ای می‌دانند. مطالعات سادتی و علوی (۱۳۹۷)، اسمعیلی و محمودیان (۱۳۹۵) و مشفق و خزایی (۱۳۹۴) جست‌وجوی شغلی و تحصیلی را از دلایل مهاجرت زنان می‌داند. یافته‌های افیونی و قاسمی (۱۳۹۸) تفاوت در احساس میزان

³ Jolly

⁴ Bekhtiar

¹ Gouws

² Paiewonsky

زمینه پیامدهای مهاجرت داخلی در استان یزد نقاط قوتی نظیر؛ توریسم سلامت و بستر امن برای جذب شاغلان یقه آبی؛ نقاط ضعفی چون بازتولید محیط شهری نازیبایا، چالش ادغام مهاجران؛ فرصت‌هایی همچون مهاجران به عنوان سرمایه فرهنگی و رونق اقتصادی و در نهایت چالش‌های نظیر شدت گرفتن بحران‌های زیست‌محیطی، افزایش آسیب‌های اجتماعی، جای‌گزینی مهاجران در بافت تاریخی، افزایش بدبینی بومیان نسبت به مهاجران و دشواری شغل‌یابی برای نیروی کار بومی را ذکر کرده‌اند. یافته‌های مختاری فریور و همکاران (۱۴۰۰) حکایت از رابطه قوی بین شاخص مهاجرت و تغییر کاربری اراضی شهر تبریز دارد. بررسی شهبازین و کلانتری بناذکی (۱۳۹۹) نشان داد افزایش جمعیت شهرنشین به دلیل غلبه حجم مهاجرت‌های شهری در کشور تداوم خواهد داشت و همچنان معضل بیکاری در شهرها، با توجه به اوج این مهاجرت‌ها در سنین جوانی و فعالیت، باقی خواهد بود. مطالعه اکبری (۱۳۹۹) حکایت از شکل‌گیری جاذبه‌ها و دافعه‌ها در یک مکانیسم مقایسه‌ای در پیوند با محلی دیگر در ذهن افراد دارد که بعد از استقرار در مقصد؛ جاذبه‌ها و دافعه‌ها نسبت به قبل از مهاجرت با توجه به تفاوت زیست جامعه کوچک و کلان‌شهرها تغییر ماهیت می‌دهد.

بررسی شوکت فدایی و همکاران (۱۳۹۶) چالش‌های حاصل از حضور مهاجران در منطقه عسویه را از بین رفتن معیشت و برخی مشاغل سنتی، تخریب و آلودگی محیط‌های طبیعی، تغییر در فرهنگ بومی و محلی به واسطه حضور مهاجران نیروی کار غیر بومی بیان کرده و بازترشدن فضای فرهنگی جامعه به‌خصوص برای زنان با وجود جامعه سنتی و مردسالار این منطقه را به عنوان پیامد مثبت حضور مهاجران می‌داند. زکی (۱۳۹۱) در پژوهشی نشان داد که مهاجرت بر هر دو ساختار اقتصادی (سمت‌های شغلی، بخش‌های اقتصادی، مالکیت محل سکونت، نوع فعالیت اقتصادی) و

بخش تولید و در نتیجه افزایش مهاجرت عمدتاً توسط افراد جوان و متوسط کم مهارت شده است. برچال^۱ (۲۰۱۶) در مطالعه خود نشان می‌دهد که دلایل و تجارب مهاجرتی مؤثر از طیف وسیعی از عوامل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌باشد که جنسیت و سن افراد نقش بسیار مهمی در تجارب مهاجرت ایفا می‌کنند. مطالعه هانتر و دیوید^۲ (۲۰۰۹) نشان داد مهاجرت راهبردی برای مواجهه با تغییرات آب و هوا و بلایای مرتبط با آب و هوا است که متأثر از هنجارهای جنسیتی خاص فرهنگی می‌باشد.

همچنین پژوهش‌های بسیاری در حوزه پیامدهای مهاجرت داخلی صورت گرفته است. در این راستا بررسی‌های خواجه‌نوری و شریفی (۱۴۰۱)، اسماعیلی و محمودیان (۱۳۹۶)، مهاجرت را در بهبود استقلال و موقعیت اجتماعی زنان مؤثر دانسته و آن را سبب هنجارهای اجتماعی عادلانه‌تر در مورد حقوق زنان و افزایش دسترسی آنان به منابع و تغییر روابط ظالمانه جنسیتی مؤثر می‌دانند. نتایج پژوهش ملتفت و بهمنی (۱۴۰۰) از پیامدهای مهاجرت از مناطق روستایی به مناطق حاشیه‌نشین اهواز را تقویت اقتصاد غیر رسمی و مطالعات فنی و همکاران (۱۳۹۷) از افزایش پیامدهای منفی اجتماعی برای مهاجران می‌گوید. نتایج تحقیقات رضایی و کمانداری (۱۳۹۳)، لطیفی و بساطیان (۱۳۹۱) و خوش‌فر (۱۳۹۰)، حاشیه‌نشینی و ناهنجاری‌های حاصل از آن را از آسیب‌های مهم مهاجرت نشان می‌دهد. مطالعه زاهدی و سلیمانی (۱۴۰۲) و جعفرلو (۱۳۹۷) افزایش آسیب‌های اجتماعی را از پیامدهای مهاجرت ذکر می‌کند. پژوهش شهبازین و ساسانی‌پور (۱۴۰۲)، تنها و همکاران (۱۴۰۰) و قاسمی دردهایی و همکاران (۱۳۹۷) حکایت از رابطه عمیق مسائل جمعیتی نظیر توازن و توزیع جمعیت، سالمندی یا جوانی جمعیت، افزایش یا کاهش نسبت جنسی یک منطقه با سطح توسعه‌یافتگی آن دارد. افشانی و شیری (۱۴۰۱) در بررسی خود در

² Hunter & David

¹ Birchall

جریان بر مناطق مهاجرپرست بوده است. در این زمینه از پژوهش‌ها مدیریت مناسب‌تر و سیاست‌گذاری‌های متناسب با مناطق مهاجرپذیر و مهاجرپرست را در بهبود این روند مؤثر می‌دانند. پژوهش‌های حسینی و همکاران (۱۳۹۷) و رستمعلی‌زاده و حسینی (۱۳۹۵) در بررسی سه سرشماری نشان می‌دهد که الگوی جریان‌های مهاجرت داخلی ایران در حال تغییر و به سمت افزایش مهاجرت برون‌استانی متمایل شده است و همچنین آمارها از تحولات الگوهای سنتی مهاجرت مردانه در ایران و افزایش روزافزون زنان در جریان‌های مهاجرتی کشور خبر می‌دهند (مشفق و خزایی، ۱۳۹۴: ۸۷). در نتیجه این پژوهش با در نظر گرفتن موارد ذکر شده و با توجه به اندک بودن مطالعات در حوزه زنان در زمینه چگونگی فرآیند مهاجرت این گروه، تلاش دارد علل مهاجرت، پیامدهای آن بر مناطق مهاجرپذیر و نقش سیاست‌گذاری‌ها در این روند را از دید زنان مهاجر که خود تجربه‌ای زیسته از این فرآیند داشتند، مورد کاوش قرار دهد.

۳ ملاحظات نظری

پژوهش‌های کیفی برخلاف مطالعات کمی که نظریه‌محور هستند، بر درک معنا، کشف، تفسیر و مفهوم‌سازی پدیده از دید افراد مشارکت‌کننده در پژوهش استوار است. اما، در چنین پژوهش‌هایی محقق به عنوان ابزار اصلی گردآوری و تحلیل داده‌ها با استفاده از رویکردهای نظری مرتبط می‌تواند با در نظر داشتن پیش‌فرض‌های اساسی، تفکر انتزاعی لازم را جهت دستیابی به حساسیت مطلوب نظری شکل دهد تا از این مسیر سؤالات و مفهوم‌دهی مرتبط با موضوع مطالعه تقویت شده و فرآیند تحلیل هموارتر گردد.

مهاجران افرادی دارای کنش عقلانی بوده که در جست‌وجوی دستیابی به زندگی اقتصادی بهتر هستند (راونشتاین^۲، ۱۸۸۵). در جوامعی که مردم

اجتماعی (همبستگی اجتماعی، ارزش‌های اجتماعی، نگرانی از آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی، سن ازدواج، کاهش کنترل اجتماعی، ازدواج‌های درون‌گروهی، همسان همسری، گرایش‌های سنتی و امکان ارتقای اجتماعی) تأثیرگذار است. در زمینه سیاست‌گذاری‌ها در حوزه مهاجرت بررسی‌های صادقی و آقایی (۱۴۰۱) نشان از افزایش مهاجرت سالمندان در کشور هم‌سو با افزایش تحصیلات سالمندان و تغییرات ترتیبات زندگی در آینده دارد. این امر را مستلزم سیاست‌گذاری مناسب می‌داند. نتایج مطالعات کریمیان و همکاران (۱۴۰۱) نوع سیاست‌گذاری‌ها را در مهاجرپرستی مناطق مؤثر دانسته و یافته‌های عسکری ندوشن و همکاران (۱۳۹۸) مبادلات مهاجرتی را نیازمند سیاست‌گذاری مناسب و مدیریت مؤثر می‌داند. نتایج پژوهش نام^۱ (۲۰۲۱) ناکارآمدی سیاست‌های توسعه‌ای را سبب کمبود فرصت‌های شغلی و درآمد پایین و در نتیجه مهاجرت ذکر می‌کند.

نتایج پژوهش‌های انجام‌شده حاکی از چندگانه بودن علل مهاجرت‌های داخلی دارد. ولی یافته‌ها از قدرت و تأثیر بسزای شرایط بد اقتصادی و فقر منطقه‌ای به عنوان محرک اصلی در سوق دادن افراد از مناطق کمتر توسعه‌یافته به مناطق توسعه‌یافته‌تر حکایت دارد. پژوهش‌ها همچنین نشان می‌دهد در مورد زنان هرچند عوامل اقتصاد به عنوان علل مهم مهاجرت مطرح می‌باشند، اما نابرابری‌های اجتماعی و فرهنگی نیز در ادغام با شرایط اقتصادی مهاجرت این گروه را تشدید می‌کند. همچنین بررسی‌ها از تأثیرات عمیق اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیستی و جمعیتی تحرکات داخلی بر مناطق مهاجرپرست و مهاجرپذیر خبر می‌دهند. این تأثیرات دارای آثار مثبت و منفی بر هر دو منطقه می‌باشد. اما بر اساس نتایج مطالعات توزیع ناعادلانه منابع در کشور حاصل از سیاست‌گذاری‌های نامناسب از یک‌سو سبب تسریع مهاجرت داخلی در کشور شده و از سوی دیگر سبب تشدید پیامدهای منفی این

² Ravenstein

¹ Nam

کشورهای توسعه‌یافته نیز، یکی از نتایج سلطه مرکز بر پیرامون بوده؛ چراکه مهاجرت نیروی کار از پیرامون (کشورهای فقیر) به مرکز (کشورهای ثروتمند سبب استثمار شده، زیرا تبعیض‌های مختلف در مقصد به بیگانگی مهاجران منجر می‌شود (وود^۷، ۱۹۸۲: ۳۳، محمودیان و محمودیانی، ۱۳۹۷: ۶).

نظریه انتقال تحرکی^۸ زلینسکی (۱۹۷۱) تلاش می‌کند تا الگوهای تغییر تحرکات و مهاجرت‌ها را از مسیر انتقال جمعیتی و نوسازی تبیین کند و نشان دهد که نوسازی عمدتاً با دگرگونی‌های الگوهای خاص جابه‌جایی جمعیت همراه است. وی در نظریه خود از معنای عام تحرک یعنی تحرک فیزیکی-مکانی و تحرک اجتماعی استفاده کرده است. در این نظریه، با افزایش توسعه‌یافتگی مهاجرت داخلی (روستا-شهر) افزایش یافته و سپس کاهش و در ادامه مهاجرت شهر به شهر و درون‌شهری افزایش می‌یابد. مهاجرت بین‌المللی نیز تاحدی همین فرآیند را طی می‌کند. اما تحرکات چرخشی خطی و محتوم بوده و ابتدا کم و بعد به تدریج افزایش می‌یابند. انتقال مهاجرت در نظریه زلینسکی ابتدا برای مهاجرت داخلی، سپس برای مهاجرت بین-المللی افراد ماهر و بعد برای مهاجرت افراد غیر ماهر رخ می‌دهد (زلینسکی، ۱۹۷۱: ۲۲۶-۲۱۹).

نظریه محرومیت نسبی^۹ عمدتاً بر اساس چارچوب اقتصاد جدید مهاجرت ساخته شده است. بنیان‌گذاران رویکرد محرومیت نسبی مهاجرت (استارک و تایلور^{۱۰}، ۱۹۸۹، ۱۹۹۱) معتقدند افراد یا خانوارها نه فقط برای به حداکثر رساندن درآمد مطلق، بلکه جهت بهبود موقعیت خود نسبت به گروه‌های مرجع مهاجرت می‌کنند. اگر مهاجرت بتواند با بهبود وضع مهاجران تفاوت درآمدی مهاجران و غیر مهاجران را بیشتر کند و در نتیجه

برای دستیابی به شغل و درآمد و معیشت مطلوب با دشواری روبه‌رو هستند (اووسو^۱، ۲۰۲۰) مطابق با نظریه اقتصاد نئوکلاسیک به محاسبه هزینه-فایده برای اقدام به مهاجرت می‌پردازند (تودارو و ماروسکو^۲، ۱۹۸۷) و در نتیجه منافع مورد انتظار نظیر تفاوت در درآمدهای واقعی، دستیابی به فرصت‌های شغلی و احتمال دستیابی به شغل به مهاجرت سوق داده می‌شوند (تودارو^۳، ۱۹۷۶: ۲۶). در نظریه انتظار ارزش، مهاجر از میان مجموعه‌ای مکان‌های جایگزین که منفعت را به حداکثر می‌رساند، محل اقامت خود را انتخاب می‌کند (باچانان^۴، ۱۹۸۴). بنابراین رفتار مهاجرتی، کنشی بر اساس سنجش هزینه-فایده در جهت دستیابی به بیشترین سود است.

سینگر^۵ (۱۹۴۹) در نظریه وابستگی با رویکرد ساختاری-تاریخی نئومارکسیسم به مبادله نابرابر بین کشورها پرداخته و تأکید عمده آن بر مهاجرت روستا به شهر است. این نوع مهاجرت یک روند اجتماعی مبتنی بر تضاد بوده که نابرابری بین روستا و شهر را تولید و تشدید می‌کند. این نظریه عمدتاً در انتقاد و پاسخ به مدل‌های تعادلی در تبیین مهاجرت در کشورهای در حال توسعه مطرح شده است. فرض اصلی این نظریه به روابط نابرابر بین مراکز صنعتی (کشورهای توسعه‌یافته) و مراکز پیرامونی کشاورزی (کشورهای در حال توسعه) اشاره دارد. با توزیع نابرابر قدرت در بین کشورها، توسعه سرمایه‌داری، نابرابری را تثبیت و در جهت نظم اقتصادی طبقاتی حرکت می‌کند. در نتیجه، اسارت کشورهای در حال توسعه در یک وضعیت محروم و در یک ساختار جغرافیایی-سیاسی نابرابر سبب فقر مضاعف آنان می‌شود (فسمن و موزل^۶، ۲۰۱۳: ۱۳). در این راستا مهاجرت از روستا به شهر و از کشورهای در حال توسعه به

⁶ Fassmann & Musil

⁷ Wood

⁸ Mobility Transition

⁹ Relative Deprivation Theory

¹⁰ Stark & Taylor

¹ Owusu

² Todaro & Maruszko

³ Todaro

⁴ Buchanan

⁵ Singer

معتقد به کنش متقابل علل و پیامدهای مهاجرت در مبدأ و مقصد با توجه به ساختار این دو جامعه بوده‌اند.

۴ روش تحقیق

در پژوهش حاضر از روش‌شناسی کیفی بهره گرفته شده است. هدف این پژوهش روایتی زنانه از موج‌های مهاجرتی است که به واسطه ناپایداری دوسویه در مناطق مهاجرفرست و مهاجرپذیر شکل می‌گیرند. لذا بهترین استراتژی برای واکاوی این فرآیند، نظریه زمینه‌ای با رهیافت نظام‌مند کوربین و استراوس^۳ (۲۰۰۸) می‌باشد. نظریه زمینه‌ای دو معنای مرتبط دارد: (۱) مجموعه‌ای از راهبردهای روش‌شناختی سیستماتیک که روشی متمایز برای انجام تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌های استقرایی و (۲) محصول این فرآیند، تجزیه و تحلیل نظری کامل این داده‌ها است. اساساً، استراتژی‌های نظریه زمینه‌ای از روش‌های مقایسه‌ای برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده می‌کنند و مستلزم فرآیند تکراری جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل هم‌زمان داده‌ها هستند (برایانت و چارماز^۴، ۲۰۰۷: ۴۰۶). روش نمونه‌گیری نظریه زمینه‌ای به گونه تصادفی نبوده و باید در مسیری انجام شود که بیشترین بازده نظری را به همراه داشته باشد. در نتیجه مشارکت‌کنندگان در این پژوهش به صورت نمونه‌گیری هدفمند و سپس نظری انتخاب شدند. نمونه‌گیری نظری جهت توسعه مقوله‌های در حال ظهور و برای سودمند کردن و نهایی‌شدن آن‌ها، استفاده شده و به ما در شناخت مرزهای مفهومی و تعیین انطباق مقولات کمک می‌کند (چارماز، ۲۰۱۴). معیارهای شمول مشارکت‌کنندگان بدین‌گونه بود: مشارکت‌کنندگان زن و دارای تجربه مهاجرت (مستقل/تبعی) باشند. در انتخاب نمونه‌ها تلاش شده تا تنوعی از جمله سن زنان، وضع تأهل، سطح سواد، زمینه شغلی و نوع و علت مهاجرت (مستقل-تبعی) و تنوع استان‌های مبدأ لحاظ شود. لازم به ذکر

محرومیت نسبی را افزایش دهد، مهاجرت افزایش می‌یابد. براساس این نظریه، زمانی که جامعه قادر به تأمین نسبی احتیاجات و نیازهای افراد نباشد، احتمال بروز رفتارهای جمعی افزایش پیدا می‌کند. محرومیت نسبی این حس را به وجود می‌آورد که افراد قابلیت مقایسه شدن را با یکدیگر دارند و در نتیجه ثروت خود را با دیگران ارزیابی خواهند کرد. برگر و لاکمن معتقدند، دلیل فراهم شدن این ارزیابی و مقایسه، امروزه تعلق افراد به گروه‌های متعدد است (کیوران و ساگوی، ۲۰۰۱).

دهاس^۲ در بررسی پیامد مهاجرت، نقطه آغازین تحلیل را بر سطح کلان قرار می‌دهد. در این روند روابط متقابلی بین سه بخش ساختار میانی (شبکه‌ها و صنعت مهاجرت)، محتوای جامعه مهاجرفرست (اجتماعات، مناطق یا همسایگان) و محتوای جامعه مهاجرپذیر (اجتماعات، همسایگان و شهرها) وجود داشته، به گونه‌ای که این سه بخش در پدیده مهاجرت تأثیر داشته و از سویی دیگر مهاجرت نیز در دو بخش جامعه مهاجرفرست و جامعه مهاجرپذیر از طریق پویایی درونی محتوایی و در ساختار میانی از طریق پویایی‌های درونی درون‌زا تأثیرگذار خواهد بود (دهاس، ۲۰۱۰).

بررسی نظریات حوزه مهاجرت به خصوص در زمینه مهاجرت‌های داخلی، نشان از آمیختگی این روند با جریان نوسازی در کشورها و روند خطی آن دارد. نظریه‌ها، دافعه‌های مبدأ و جاذبه‌های مقصد را در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در تصمیم مهاجرتی افراد مهم دانسته و این تصمیم را حاصل کنش عقلانی برخاسته از محاسبه هزینه-فایده‌ای این جریان توسط کنشگر می‌دانند. چنانکه افراد به دلیل عدم توانایی در تأمین حداقل‌های زندگی و رهایی از شرایط نامیدکننده مبدأ به‌ویژه در مقایسه با همتایان خود که ترک زادگاه کرده‌اند، به تحرک مکانی برای دستیابی به شرایط بهتر دست می‌زنند. از سوی دیگر رویکردها

³ Corbin, J., & Strauss, A

⁴ Bryant & Charmaz

¹ Curran & Saguy

² de Haas

جزیی و گاه کلمه به کلمه تحلیل شد و به هرکدام یک مفهوم داده شد. در این جا براساس مقایسه مفاهیم، مجموعه‌های نزدیک به یکدیگر گروه مجزا را شکل دادند. در مرحله کدگذاری محوری داده‌های حاصل از کدگذاری باز کنار یکدیگر قرار گرفت تا ارتباط بین مقوله‌ها مشخص شود. در کدگذاری گزینشی مقوله‌های موجود در کدگذاری محوری به صورت منسجم حول یک نظریه کوچک ارائه می‌شود. با توجه به ملاحظات اخلاقی، قبل از شروع فرآیند مصاحبه، اطلاعات کاملی توسط محقق به مشارکت‌کنندگان از جمله اهداف پژوهش، طریقه انتشار و نتایج آن ارائه گردیده است. همچنین به مشارکت‌کنندگان اطمینان داده شد، اسامی آنان به صورت مستعار ذکر شده و اطلاعات شخصی آنان نزد محقق محفوظ و مکالمات مصاحبه به عنوان امانت تا تایپ کامل باقی‌مانده و سپس پاک می‌شود. همچنین در جریان مصاحبه و برخوردهای سعی بر حفظ مناعت طبع و حرمت مشارکت‌کنندگان بود.

در زمینه اعتمادپذیری تحقیق در جریان مصاحبه تلاش شد ضمن فرصت کافی به مشارکت‌کنندگان برای تأمل در مورد موضوع مورد بحث، سؤالاتی از دل صحبت‌های مشارکت‌کنندگان پرسیده شد. همچنین در مواردی که پرسش و جوابی برای مشارکت‌کننده یا محقق مبهم بود، با بازکردن موضوع مربوطه یا مطرح کردن پرسش به صورت دیگر، سعی در ابهام‌زدایی از مسأله صورت گرفت. علاوه بر آن، در پایان مصاحبه برای رفع ابهامات باقی‌مانده با مشارکت‌کنندگان دوباره صحبت شد و همچنین جمع‌بندی‌ها و نتایج حاصل‌شده با دو نفر از اساتید کنترل و مورد ارزیابی قرار گرفت. به منظور جلوگیری از سوءگیری و انطباق نتایج با واقعیت پیوسته تلاش شد در فرآیند گردآوری، کدگذاری و تحلیل داده‌ها مراقبت‌های لازم به عمل آید. در زمینه اتکاپذیری پژوهش، مصاحبه‌ها به صورت دقیق و جزء به جزء تایپ شده و تلاش بر آن بود که فاصله مصاحبه‌ها تا اجرا در کوتاه‌ترین زمان ممکن باشد.

است که این گوناگونی به سبب رسیدن به توصیفات غنی‌تر در رابطه با موضوع پژوهش لحاظ گردیده است. برای یافتن داده‌های مطمئن در جهت شفاف‌سازی دقیق ابعاد پژوهش حاضر، مصاحبه‌ها تا زمان رسیدن به اشباع داده، یعنی تا زمانی که داده‌های به‌دست‌آمده تکراری شوند، ادامه یافت. در این راستا در بازه زمانی مرداد تا آبان ۱۴۰۱، با ۲۱ نفر از زنانی که از استان‌های مختلف کشور به یزد مهاجرت کرده و طول مدت اقامتشان در این شهر، بیش از دو سال است و دارای ویژگی‌های ذکر شده بوده‌اند؛ مصاحبه صورت گرفت.

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و شامل محورهایی از قبیل؛ درک زنان از نابرابری جنسیتی، نوع و میزان نابرابری جنسیتی در مبدأ در ابعاد گوناگون ساختاری و خانوادگی، میزان دسترسی زنان به امکانات در زادگاه در زمینه‌های گوناگون، تأثیر نابرابری جنسیتی در سوق دادن زنان به مهاجرت، نوع و چگونگی تغییرات جایگاه زنان و میزان دسترسی آنان به امکانات در جامعه مقصد بوده است. در روند اجرایی مصاحبه چالش‌های زیادی وجود داشت. از جمله جلب اعتماد زنان مهاجر به خصوص آنانی که به صورت مستقل مهاجرت کرده بودند که این امر به واسطه شبکه خیرین و گروه دوستان یزدی زنان مهاجر میسر گردید. مسأله دیگر زمانبندی مناسب مصاحبه به واسطه اشتغال و مشغله‌های دیگر زندگی مشارکت‌کنندگان از جمله همسر و فرزندان آنان بود. در نتیجه تلاش شد مصاحبه‌ها در چند مرحله، در فضایی آرام و به دور از دغدغه ذهنی زنان مهاجر باشد. از این رو بازه زمانی برای مصاحبه بین یک ساعت و سی دقیقه تا هفت ساعت و سی دقیقه متغیر بود که طی روزهای متوالی انجام گرفت. در ادامه، داده‌ها به صورت کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی به صورت نظام‌مند و پیوسته مورد تحلیل قرار گرفت.

در کدگذاری باز که نخستین روش تحلیلی است، داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها به صورت خط به خط،

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان، سال ۱۴۰۱، شهر یزد

نام مستعار	سن	تحصیلات	مذهب	شغل	وضع تاهل	وضع تاهل در هنگام مهاجرت	تعداد فرزند	مبدأ مهاجرت	طول مهاجرت (به سال)	نوع مهاجرت	علت مهاجرت
آرزو	۲۴	اول دبیرستان	شیعه	کارخانگی	متاهل	متاهل	۲	خوزستان	۸	همراه با همسر	کار همسر، مشکلات خانوادگی، آب و هوا
زهره	۲۸	دیپلم	شیعه	خانه‌دار	متاهل	متاهل	۱	کرمانشاه	۳	همراه با همسر	کار همسر
مریم	۲۸	سیکل	شیعه	کار در هایپر مارکت	مطلقه	در شرف طلاق	۲	نورآباد شیراز	۲	مستقل	وجود خیرین زیاد در یزد، فرار از شوهر جهت تسهیل طلاق، حضور در محیطی بهتر برای آرامش و تربیت فرزندان
ندا	۳۰	کارشناسی	شیعه	ماما	مجرد	مجرد	۰	اقلید فارس	۸	مستقل	تحصیل
سارا	۳۲	کارشناسی	شیعه	خانه‌دار	متاهل	متاهل	۲	زابل سیستان و بلوچستان	۱۰	همراه با همسر	کار همسر
فرشته	۳۷	سوم راهنمایی	شیعه	جمع‌آوری ضایعات	در شرف طلاق	متاهل	۲	داراب فارس	۷	مستقل	تصادف همسر و رانده شدن از طرف خانواده همسر. به دنبال حمایت خانواده پدري
معصومه	۳۷	پنجم ابتدایی	شیعه	کارگر خدماتی	متاهل	متاهل	۲	بوانات فارس	۱۵	همراه با همسر	کار همسر
حلیمه	۳۷	پنجم ابتدایی	اهل سنت	کارگر گل-خانه	متاهل	متاهل	۳	زابل سیستان و بلوچستان	۵	همراه با همسر	بیماری فرزند
شیما	۳۸	دیپلم	شیعه	کارگر خدماتی	مطلقه	در شرف طلاق	۲	اهواز	۸	مستقل	عدم امنیت جانی به دلیل اعتیاد همسر، سختی گرفتن طلاق در مبدأ
آسیه	۳۸	کارشناسی	شیعه	خانه‌دار	متاهل	مجرد	۲	بوانات فارس	۱۱	مستقل	تحصیل

تشویق شوهر خواهر، فرار از ازدواج اجباری مجدد	مستقل	۸	رفسنجان کرمان	۳	مجرد	متأهل	کارگر خدماتی	شیعه	دیپلم ناقص	۴۰	سمیرا
حمایت از خواهر بیوه که عروس یزد بوده است. کار برادرها	خانوادگی	۲۰	راور کرمان	۲	مجرد	متأهل	کارمند اداره پست	شیعه	دیپلم	۴۰	محبوبه
انتقال شغلی خانم، اختلاف خانوادگی	همراه با همسر	۳	شیراز	۲	متأهل	متأهل	مربی ورزشی	شیعه	دیپلم	۴۲	لعیا
شکایت همسر که ساکن یزد، برای دیدن فرزندان، دخالت‌های خانواده بعد از طلاق،	مستقل	۱۲	زنجان	۳	متأهل	مطلقه	کار نظافت و پاک کردن سبزی	اهل سنت	ششم نهضت	۴۲	زیبا
بیماری فرزند، کار همسر	همراه با همسر	۷	کهنوج کرمان	۲	متأهل	متأهل	خانه‌دار	شیعه	دیپلم	۴۳	لیلا
مشکلات خانوادگی_ کار اختلاف	همراه با همسر	۱۸	مشهد	۲	متأهل	متأهل	کارگر خدماتی	شیعه	پنجم ابتدایی	۴۵	زینب
خانوادگی بر سر ارث در نتیجه فوت پدر	خانوادگی	۱۳	تهران	۰	مجرد	مجرد	روانشناس	شیعه	ارشد بالینی	۴۵	زهرا
کار، دور شدن از فامیل	مستقل	۷	ایرانشهر سیستان و بلوچستان	۵	متأهل	متأهل	کارگر کارخانه	شیعه	سوم نهضت	۴۶	سلیمه
کار	همراه با همسر	۸	زهک سیستان	۱۰	متأهل	متأهل	بسته‌بندی میوه	اهل سنت	بی‌سواد	۵۰	رخشان
پنهان ماندن علت بیماری دختر از آشنایان	همراه با همسر	۷	انار کرمان	۳	متأهل	متأهل	خانه‌دار	شیعه	پنجم ابتدایی	۵۱	فاطمه
نیاز به کمک دختر در مورد بیماری همسر	همراه با همسر	۶	بردسیر کرمان	۲	متأهل	همسر فوت شده	بازنشسته آموزش و پرورش	شیعه	کارشناسی	۵۵	ناهد

۵ یافته‌ها

۲۱ مقوله اصلی، ۹۷ مقوله فرعی و ۸۸۷ مفهوم می‌باشد. در ادامه مقاله به شرح مقولات در چارچوب شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و استراتژی‌ها و پیامدها می‌پردازیم.

تحلیل داده‌ها در یک فرآیند منسجم، منظم و به صورت پیوسته، به شکل‌گیری مقوله هسته (پدیده) ناپایداری همه‌شمول انجامید. این پدیده در برگیرنده

جدول ۲. مقولات فرعی و اصلی مربوط به ناپایداری همه‌شمول

مقوله هسته	مقولات اصلی	مقولات فرعی
ناپایداری همه‌شمول	رنج‌های مبدأ	رنج حاشیه‌نشینی در مبدأ، تشویش‌های پایدار در مبدأ، فرهنگ رادیکال مبدأ، جبرهای زندگی در مبدأ، مهاجرت بدون برنامه فقدان ثبات در مبدأ، بسترهای تشویش‌زای خانواده، جهل مقدس، دلزدگی از زادگاه
	درماندگی‌های زندگی	رنج نبودن‌های مقطعی همسر، درماندگی ابدی، عاصی از زندگی مشترک، بی‌بهره از درآمد، هراس از فروپاشی عزت نفس، فقدان برنامه‌ریزی مالی در زندگی، خلأ پایدار حامی، خانواده نابودگر
	پیوندهای ناسالم	عمومیت اعتیاد خویشاوندی، شبکه دوستی ناسالم در مبدأ
	ترس‌های نهادینه شده زنان	ناهنجاری هراس‌آفرین، ناامنی محدودیت آفرین، ترس‌های نهادینه، ممنوعیت زیست شبانه زنان در مبدأ
	رنج‌های زنانگی	رنج جهانی زنانگی، حصار زنانگی
	ایستایی مبتنی بر ناآگاهی	فقدان آگاهی سیاسی-اجتماعی، ناآگاهی حقوقی
	ایستادگی آگاهانه	سرسخت در زیستن، توانایی‌های فردی-اجتماعی، پذیرش‌های عاقلانه، زنان آگاه، رنج‌های آگاهی‌بخش
	فردیت در محاق	محبوس در ذهن، ضعف خودباوری، خودزنی، فرصت‌سوزی، سکوت، ناتوان در نه گفتن، عقده حقارت، وابستگی بیمارگونه، انفعال فردی-اجتماعی
	فقدان امنیت در مبدأ	فقدان امنیت طبیعی-زیستی در مبدأ، شهرهای بدون قانون، محیط ناسالم مبدأ، فقدان امنیت اجتماعی-محیطی در مبدأ، فقدان امنیت فرهنگی در مبدأ، تنش‌های فزاینده محیطی در مبدأ، فقدان امنیت جانی در مبدأ، فقدان امنیت روانی در مبدأ، مناطق فراموش شده، کژکارکردی سیستماتیک
	جرم: عمومیت/دسترسی/بدیهی‌انگاری	بدیهی‌انگاری ناهنجاری اجتماعی-رفتاری در مبدأ، دسترسی آسان به مواد در مبدأ، عمومیت اعتیاد زادگاهی، بسترهای جرم‌خیز مبدأ، مخدر درمانگر
	همبستگی فرهنگ و امنیت	فقدان فرهنگ شهروندی در مبدأ، رابطه دوسویه فرهنگ و امنیت
	ناکارآمدی سیستماتیک	ناکارآمدی قوانین، قوانین فاقد مجری، فساد سیستماتیک، کژکارکردی دولت

امنیت محیطی در مبدأ، فرهنگ اخلاق مدار مبدأ، آشنایی امنیت آفرین، پذیرش در زادگاه با وجود تغییرات، خانواده مطلوب، بی‌دغدگی در زادگاه، حمایت پایدار	امنیت در مبدأ
مردم مصلحان اجتماعی- فرهنگی، دولت مصلح اجتماعی- فرهنگی	مسأله اصلاح اجتماعی
ممارست برای مهاجرت، مهاجرت بابرنامه، همه‌چیز انگاری استقلال مالی، مسیرهای رهایی‌بخش	مسیرهای رهایی‌بخش
بی‌تفاوتی اجتماعی	بی‌تفاوتی اجتماعی
بازآفرینی شخصیتی در مقصد، بهبود روابط همسری، ارتقای آرامش روانی در مقصد	بازآفرینی شخصیت
امنیت فزاینده اجتماعی- محیطی مقصد، همانندی محیطی- فرهنگی مبدأ و مقصد، دسترسی مطلوب در مقصد، امنیت روانی در مقصد، دگرگونی مثبت نگرشی- رفتاری در مقصد	بست‌های پایداری مقصد
قانون‌مداری مقصد، رابطه دوسویه دولت و مردم در مقصد، هنجارهای کنترل‌گر مقصد، قوانین امنیت‌زا	حمایت‌های قانونی در مقصد
رابطه مستقیم فقدان امکانات و ناهنجاری‌های اجتماعی، مزیت مهاجرت، ترس‌های بازگشت، جست‌وجوی بسترهای امن/ سالم	مزایای مهاجرت
فشار فرسایشی در مقصد، چالش‌های مهاجرت، عدم پذیرش در مقصد	فرسایش مهاجرتی

۵/۱ شرایط علی

شرایط علی با تشریح جریان و موقعیت‌هایی که در شکل‌گیری پدیده مرکزی نقش داشته‌اند، به فهم ما در نحوه برخورد مشارکت‌کنندگان با پدیده «ناپایداری همه‌شمول» یاری می‌رساند. این شرایط شامل: رنج‌های مبدأ، درماندگی‌های زندگی، پیوندهای ناسالم، ترس‌های نهادینه زنان، رنج‌های زنانگی و ایستایی مبتنی بر ناآگاهی می‌باشد. زندگی برای زنان مشارکت‌کننده در مبدأ، آمیخته به رنج‌های متعددی بوده است. زنان مهاجر رنج حاشیه‌نشینی در زادگاه، درگیری‌های مدام در زندگی مشترک و ایجاد بستری پرتنش به‌خصوص برای فرزندان، فقدان محیط امن خانوادگی که بتوان در آن احساس آرامش داشت، فرهنگ رادیکال مبدأ که همچنان اصرار به نگهداشت باورهای سنتی به‌خصوص در مورد زنان دارد، تنگنای اقتصادی و فقدان ثبات

شغلی-درآمدی را از جبرهای زندگی خود در مبدأ برشمردند و اظهار داشتند، به‌نوعی دلزدگی نسبت به زادگاه رسیده‌اند و به تنها راه باقی‌مانده، یعنی مهاجرت دست زده‌اند. لعی (۴۲ ساله، دیپلم، ۳ سال اقامت)؛ از اجبار به حاشیه‌نشینی در زادگاه می‌گوید:

«مجبور بودیم مثلاً جاهایی را انتخاب کنیم که پایین شهر باشد. به خاطر همین من به خاطر دو تا بچه‌ام، دختر و پسرم داشتن بزرگ می‌شدن، خیلی سخت‌شون بود اینجاها زندگی کنیم».

گاهی مهاجرت هم حتی در کاهش شرایط سخت زندگی کمک‌کننده نیست. چنانکه برخی زنان مشارکت‌کننده در صحبت‌های خود از استیصال پایدار خود می‌گفتند که نشان از عدم بهبود کیفیت زندگی آنان در مقصد داشته است. آنان در مبدأ و همچنین در ادامه مسیر زندگی در مقصد درگیر با

رفتن چهره‌آشنای شهر به دلیل حضور افراد ناآشنا به اوج خود می‌رسد. در این راستا زنان مشارکت‌کننده از نهادینه شدن ترس در وجود خود در برخورد با گروه‌های قومی خاص، وجود اراذل و معتادان فراوان و زیست شبانه‌ خاص ناامن در زادگاه گفتند. آنان از محدودیت‌های اجتماعی حاصل از این باور در ذهن، خانواده و جامعه سخن می‌گفتند و آن را سبب حضور کم‌رنگ زنان در جامعه بیان کرده‌اند. سارا (۳۲ ساله، کارشناسی، ۱۰ سال اقامت): ترس نهادینه‌شده خود را این‌گونه بیان می‌کند:

«از همون قبل دخترارو می‌ترسوندن از مردای غریبه از [قومیت خاص] و مردای غریبه... من خودمم جای تنهایی [قومیت خاص] ببینم خودم می‌ترسم. خیلی می‌ترسم...!»

بعضی از زنان مشارکت‌کننده، معتقد بودند هرچند زنان در ایران با معضلات و دشواری‌های زیادی برای دستیابی به خواسته‌ها و زندگی دلخواه درگیر هستند؛ اما، ظلم به زنان مسأله‌ای مختص ایران نبوده و باید از منظر جهانی نگریسته شود. آنان معتقد بودند تنها خود زنان می‌توانند این روند ظالمانه را تغییر داده و با آگاهی بیشتر در زمینه‌های مختلف به خصوص نوع و میزان حقوق مدنی، زندگی فردی و اجتماعی‌شان را بهبود بخشند. زهرا (۴۵ ساله، کارشناسی ارشد، ۱۳ سال اقامت): از جهانی بودن رنج زنان می‌گوید:

«ببین توی تمام دنیا به نظر من زن یه جنس ضعیفه، زن یه کالا هست و ما زن‌ها باید بپذیریم و خودمون باید برایش اقدامی کنیم...!»

آن چه در زنان مشارکت‌کننده به‌وضوح دیده می‌شد، عدم تمایل به پیگیری و درگیری در مسائل مختلف سیاسی و اجتماعی و قانونی بود. آنان از عدم آگاهی و دغدغه خود در زمینه حقوق فردی و اجتماعی گفتند و اظهار داشتند در مواردی مثل ازدواج و طلاق با وجود آگاهی از حقوق خود هرگز از آن استفاده نکرده‌اند. زنان مشارکت‌کننده فقدان آگاهی مناسب را سبب شکل‌گیری و پایداری

معضلات بی‌شمار به‌ویژه در زمینه اقتصادی نظیر نداشتن درآمد کافی با وجود تعدد اشتغال، کاهش عزت نفس بر اثر تنگنای مالی که آنان را محتاج اطرفیان کرده و تنش‌های خانوادگی بر اثر بی‌مسئولیتی، اعتیاد و زندانی‌بودن همسر بوده‌اند. زنان مشارکت‌کننده از نداشتن حامی در هیچ دوره از زندگی خود گفتند و اظهار داشتند که به نوعی درماندگی در زندگی رسیده‌اند که به نظرشان امید به رهایی از آن ندارند. آسیه (۳۸ ساله، کارشناسی، ۱۱ سال اقامت) از نداشتن حامی در زندگی می‌گوید: «همیشه این حس رو دارم، واقعاً هم حامی ندارم، حتی الانم که ازدواج کردم...»

برخی از بسترها به دلیل همه‌گیری ناهنجاری‌ها نظیر اعتیاد، تبدیل به محیطی با شبکه‌های متعدد خانوادگی، خویشاوندی و دوستانه می‌شود که افراد را به‌خصوص از سنین پایین درگیر معضلات رفتاری-هنجاری می‌کند. زنان مشارکت‌کننده از عمومیت و فراوانی ناهنجاری‌های مختلف نظیر اعتیاد، دزدی، قتل و... در زادگاه گفتند که شبکه گسترده‌ای از ارتباطات ناسالم را شکل داده و سبب هراس آنان از درگیر شدن همسر و فرزندان شده است. سمیرا (۴۰ ساله، دیپلم ناقص، ۸ سال اقامت): از اعتیاد خانوادگی می‌گوید:

«اون زمان می‌رفتم سرکار، مثلاً ۲۰۰ هزار تومان یه انگشتری برای مادرم خریدم که دیگه سمت مواد نره. تشویقش می‌کردم. می‌گفتم ما دوستت داریم. بعد تا ما خواب می‌رفتیم، پدرم مصرف‌کننده بود، برادرم هم همینطور، می‌رفت سمت اونا. نمی‌شد، موفق نمی‌شدیم.»

زنان در جامعه ایرانی به واسطه نوع فرهنگ و تربیت خاص، هراس نهادینه‌شده و ماندگار را از جنس مخالف در وجود خود تجربه می‌کنند. این هراس در محیط‌هایی با همه‌گیری ناهنجاری‌های محیطی نظیر اعتیاد، تردد مداوم مردان غریبه به دلیل نزدیکی به مرز و نظایر آن شدت گرفته و در مناطق مهاجرپذیر به سبب اختلاط قومی و از بین

غیرمعمول اطرافیان، حقارت ناشی از اولویت دوم بودن در زندگی خانوادگی و زناشویی، انفعال فردی و اجتماعی خود نظیر سکوت مطلق در برابر ظلم در سطح خانواده و جامعه سبب ترجیح کنارگیری آنان از اجتماع شده بود. محبوبه (۴۰ ساله، دیپلم، ۲۰ سال اقامت) از اجتماع‌گریزی خود می‌گوید:

«من دوست دارم یک کاری باشه که منو بذارن تو یه اتاقی، دوست دارم بیشتر یه کاری باشه خیلی صحبت نکنم. الان یه کاری دوستم پیدا کرده می‌گه بیا بازار و اینو انجام بده. می‌گم یه کاری پیدا کنید من خیلی زیاد صحبت نکنم».

۵٫۳ شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر به شرایط کلان و ساختاری فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، قانونی-حقوقی اشاره داشته که خارج از حیطه اختیار فرد است. این شرایط اجرای راهبرد را تسهیل یا تحدید می‌کند. شرایط مداخله‌گر حاصل از یافته‌های پژوهش عبارت است از: فقدان امنیت در مبدأ، جرم: عمومیت/دسترسی/بدیهی‌انگاری، امنیت در مبدأ، همبستگی فرهنگ و امنیت و ناکارآمدی سیستماتیک.

ناکارآمدی سیستماتیک مناطق به صورت نابودی اشتغال منطقه و عدم استفاده از ظرفیت‌های بومی مناطق در نتیجه سیاست‌های نادرست دولت، سبب تشدید محرومیت گسترده و فقدان حس امنیت در ابعاد گوناگون در برخی از مناطق کشور شده است. زنان مشارکت‌کننده از زادگاه خود به عنوان منطقه‌ای فراموش شده و رها شده از طرف دولت یاد کردند. آنان فقدان امنیت در زادگاه در ابعاد گوناگون را یکی از مهم‌ترین مسائل خود برشمردند. آب و هوای نامناسب، دسترسی سخت و پرهزینه به آب سالم در بعد طبیعی، ناهنجاری‌های رفتاری به خصوص در بعد جنسی و رواج اعتیاد فارغ از جنسیت در زادگاه، فقدان امنیت محیطی و اجتماعی نظیر محیط نامن زادگاه به واسطه رواج دزدی و عدم دسترسی به امکانات مناسب چون

ناهنجاری‌های بی‌شمار خانوادگی و اجتماعی نظیر اعتیاد بیان کردند. فرشته (۳۷ ساله، سوم راهنمایی، ۷ سال اقامت)؛ از ناآگاهی اجتماعی همسر برادر خود می‌گوید:

«خیلی بده؛ داراب که برادرم از زندان می‌ومد بیرون، زنش آگاهی در مورد کمپ نداشت. ولی شنیده بودیم، یه چیزای بهش می‌گفتیم، می‌گفت کمپ مثل زندانه ما می‌گفتیم مرضیه ببرش کمپ قبول نمی‌کرد».

۵٫۲ شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای به مشخصات فردی و اجتماعی مشارکت‌کنندگان اشاره داشته که از شرایط تأثیرگذار بر پدیده بوده و بر راهبردها نیز اثر می‌گذارد. این شرایط در برگیرنده مقوله‌های ایستادگی آگاهانه و فردیت در محاق می‌باشد.

رفتارهایی نظیر سرسختی در برابر مشکلات، تلاش برای رسیدن به خواسته‌ها، اعتماد به توانایی‌های فردی و اجتماعی و بهره‌گیری از آن‌ها از مواردی بود که نشان‌دهنده ایستادگی زنان مشارکت‌کننده در برابر شرایط سخت زندگی بود. آنان معتقد بودند در زندگی با اتکا به آگاهی خود از مسائل مختلف اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و حتی سیاسی در پذیرش نظرات و خواسته‌های دیگران تأمل کرده و دستیابی به زندگی مطلوب را از این مسیر می‌دانند. زنان مهاجر همچنین از رنج‌هایی در زندگی خود گفتند که آنان را به کسب آگاهی از مسائل مختلف برای کاهش سختی و بهبود زندگی واداشته است. شیما (۳۸ ساله، دیپلم، ۸ سال اقامت)؛ می‌گوید:

«به نظر خودم در برابر مشکلات قویم. خیلی خوب ایستادگی کردم...»

گروهی دیگر از زنان مشارکت‌کننده با فردگرایی بیش از اندازه درگیر بودند. ادغام اختلالات روانی که گاهی ارثی بودند با مواردی نظیر باور نداشتن توانایی‌های فردی و اجتماعی، از دست دادن فرصت‌ها زندگی بر اثر سکوت در برابر خواسته‌های

هراس برای زنان، جایگاه مطلوب‌تر زنان، وجود حمایت پایدار از سوی نزدیکان، خانواده مطلوب و عدم دغدغه در زادگاه از مواردی بود که سبب امنیت محیطی و روانی برای آنان بوده است. زنان مهاجر آشنایی با محیط زندگی را در حس امنیت مهم دانسته و اظهار داشتند به همین دلیل احساس بهتری به مبدأ نسبت به مقصد دارند. زیبا (۴۲ ساله، ششم نهضت، ۱۲ سال اقامت)؛ از برتری امنیت زادگاه نسبت به مقصد می‌گوید:

«مثلاً اینجا شاید شب رفتم بیرون کسی مزاحم شده ولی؛ طرف ما آگه یه فردی لخت [بدون پوشش] باشه، زن بیرون بره کسی مزاحمش نمیشه...».

فرهنگ و امنیت محیطی از دید زنان مهاجر مشارکت‌کننده رابطه دوسویه داشتند. آنان معتقد بودن در محیط‌های شهرهای بزرگ از یک سو به دلیل کاهش قید و بندهای سنتی به‌خصوص برای زنان و پذیرش زیست اجتماعی آنان حتی در ساعات دیر هنگام شب و از سوی دیگر اجرای بهتر قوانین و پذیرش بهتر آن از سوی مردم این مناطق، امنیت اجتماعی و محیطی بهتری حاکم است. محبوبه (۴۰ ساله، دیپلم، ۲۰ سال اقامت)؛ از رابطه فرهنگ و امنیت می‌گوید:

«ولی تو شهر بزرگ‌تر بهتره [یزد]. هرچه شهر بزرگ‌تر میشه، من فکر می‌کنم فرهنگ بهتر میشه...».

چالش‌های قانونی کشور در ابعاد گوناگون مخصوصاً در مورد زنان در زمینه‌های ازدواج، طلاق، اشتغال و ...، فقدان اجرای درست و به‌موقع آنان، برتری عرف به قوانین در بعضی مناطق کشور، فساد سیستماتیک قوانین به صورت برابر نبودن همه در برابر آن‌ها و فساد درون سیستمی نظیر کژکارکردهای دولت در نظارت بر گرانی و رهاشدن مردم از سوی دولت از مواردی بود که زنان مشارکت‌کننده در مورد ناکارآمدی سیستم وضع قوانین، اجرا و نظارت در ابعاد مختلف در کشور

تحصیلی، فرهنگ محدودکننده زنان و ممانعت از حضور مطلوب آنان در جامعه، فقدان امنیت جانی خود و فرزندان به واسطه اعتیاد و رفتار خشونت‌آمیز همسر، قتل فراوان زنان در جامعه مبدأ در نتیجه همه‌گیری اعتیاد و فقدان امنیت روانی ناشی از درگیری‌های فزاینده در زندگی مشترک و خویشاوندی، فقر مطلق و... از جمله موارد ذکر شده نام‌کننده زادگاه توسط زنان مهاجر بود. آنان معتقد بودند که رواج ناامنی در مبدأ نتیجه سستی قوانین و مجریان آنان‌ها است. سلیمه (۴۶ ساله، سوم نهضت، ۷ سال اقامت)؛ ناامنی فزاینده زادگاه ناشی از رواج اعتیاد می‌گوید:

«تا صبح من بالای سر بچه‌ها بیدار بودم از ترس [همسر معتاد]. خیلی این کار رو کرده بودن، مادرش رو کشته بودن، خواهرشو کشته بودن. خیلی از این اتفاق افتاده بود...».

همچنین زنان مشارکت‌کننده از عمومیت و بدیهی بودن ناهنجاری‌های اجتماعی-رفتاری در مبدأ می‌گفتند. آنان موارد بسیاری همچون همه‌گیری اعتیاد زنان و مردان، بدیهی بودن ناهنجاری‌های رفتاری و ناامنی در جامعه مبدأ نظیر دزدی، آزادی اجتماعی ارادل و دسترسی آسان و بدون هراس به انواع مواد مخدر و حتی گاهی سلاح ذکر کردند و معتقد بودند بستر زادگاه، بستری جرم‌خیز است که نمی‌توان امنیت لازم را در آن یافت. شیما (۳۸ ساله، دیپلم، ۸ سال اقامت)؛ از بدیهی بودن ناامنی زادگاه می‌گوید:

«اونجا از همون اولش این ناامنی را داشت، همه قبول دارند که دیگه [شهر خاص] اینطور ناامنه. همه قبول دارن میرن بیرون حواسشون به کیفشون باشه به موبایلشون باشه به ماشینشون باشه... یا مثلاً اونجا خیلی راحت تیراندازی می‌کنن.».

در مقابل برخی از زنان مشارکت‌کننده در بستری زندگی کرده بودند که امنیت اجتماعی بالایی حتی فراتر از مقصد داشته است. اجرای درست قوانین، محیط امن و آرام حتی برای زنان، زیست شبانه بدون

بهبود زندگی فردی خود قرار دهند. آرزو (۲۴ ساله، اول دبیرستان، ۸ سال اقامت) از بی‌تفاوتی اجتماعی خود می‌گوید:

«اهمیت نمیدم! آگاه هستم، میدونم، خبر دارم، می‌فهمم...».

ولی در بعد کلی زنان مشارکت‌کننده به وضوح از نیاز جامعه برای اصلاح اجتماعی و فرهنگی به-خصوص در زادگاه می‌گفتند. آنان معتقد بودند اصلاح باید از یکسو توسط دولت با وضع قوانین قابل اجرا و متناسب با منطقه و برابری همه در مقابل آن‌ها، تغییرات فرهنگی-اجتماعی توسط دولت هم‌سو با تغییرات اقتصادی و همچنین فرهنگ‌سازی و آگاهی‌بخش از سوی سیستم اجرا باشد و از سوی دیگر این اصلاحات توسط خود مردم به صورت اصلاح فکری-رفتاری فردی، عدم سکوت در برابر ناهنجاری‌ها، تلاش افراد برای اصلاح فرهنگ از طریق آگاهی‌بخشی انجام گیرد. برخی از آن‌ها ورود افراد با فرهنگ متفاوت نسبت به مناطق ایستار از راه‌حل‌های مناسب تغییرات فرهنگی و در ادامه اصلاح فکری-رفتاری این مناطق می‌دانستند. مریم (۲۸ ساله، سیکل، ۲ سال اقامت)؛ درباره اصلاح فرهنگی مبدأ می‌گوید:

«نمیتونم می‌دونید. بایستی یکی آدم جدید بره اونجا، فرهنگ‌سازی کنه. به خدا اینایی که توی خوابن بیدار بشن...».

۵٫۵ پیامدها

پیامدها، نتایج حاصل از اتخاذ راهبردها در برابر پدیده مرکزی است. پیامدها شامل دو بعد منفی و مثبت بود. پیامد مثبت شامل: بست‌های پایداری مقصد، حمایت‌های قانونی در مقصد، مزایای مهاجرت و پیامد منفی شامل: فرسایش مهاجرتی در مقصد بوده است. مجموعه‌ای از مطلوبیت‌های مقصد در مقایسه با مبدأ در ابعاد مختلف، مهاجران را برای ماندگاری همیشگی در مقصد مصمم می‌کند. امنیت فزاینده محیطی-اجتماعی مقصد به صورت سلامت اخلاقی-اجتماعی و ناهنجاری کم در جامعه،

گفتند. حلیمه (۳۷ ساله، پنج ابتدایی، ۵ سال اقامت)؛ از رهاشدن مردم توسط دولت می‌گوید:

«واقعاً به فکر مردم نیستن که مردم چی میکشن...».

۵٫۴ استراتژی‌ها

استراتژی‌ها، کنش‌هایی که فرد به دنبال شرایط مداخله‌گر و شرایط زمینه‌ای اثرگذار بر پدیده، برای رویایی با ناپایداری همه‌شمول اتخاذ کرده است. این راهبردها شامل: مسیرهای رهایی‌بخش، بی‌تفاوتی اجتماعی، مسأله اصلاح اجتماعی می‌باشد. مسیرهای انتخابی زنان مشارکت‌کننده برای کاهش فشار زندگی و دستیابی به پیشرفت و رسیدن به اهداف متنوع بوده است. ازدواج، طلاق و مهاجرت جز مسیرهایی بود که زنان مهاجر از طریق آن سعی در دستیابی به زندگی مطلوب و دلخواه داشته‌اند. در میان این مسیرها مهاجرت یکی از بهترین راهکارهای زنان به خصوص به صورت مستقل و برنامه‌ریزی شده، برای پیشرفت تحصیلی-شغلی، بهبود آزادی اجتماعی، دستیابی به امنیت درآمدی، دوری از مناطقی که ناهنجاری اجتماعی-فرهنگی فراوان داشته‌اند و در نتیجه سلامت رفتاری-اخلاقی بیشتر خانوادگی بوده است. محبوبه (۴۰ ساله، دیپلم، ۲۰ سال اقامت)؛ از ممارست خود برای مهاجرت می‌گوید:

«مثلاً مجرد بودم مامانم دوست نداشت بیاد یزد، می‌گفت اونجا غریبم. ولی من به خاطر این آرزوهای خودم همیشه فکر می‌کردم پیشرفت می‌کنم. گفتم مامان تو این شهر باشی همین‌جور هستی. بیا بریم یزد. تغییری چیزی تو زندگی مون بشه».

برخی از زنان مشارکت‌کننده عدم مطالبه‌گری در کشور نسبت به رویدادها را مسأله عمومی دانسته و اظهار داشتند حتی خود آنان تمایلی به پیگیری و درگیر شدن در مسائل مختلف اجتماع حتی در کوچک‌ترین بعد نظیر همسایگی نداشته و ترجیح می‌دهند ناآگاهی خود را نسبت به رخدادهای مختلف جامعه حفظ کرده و تلاش خود را در راستای

مشارکت‌کننده، ثبات اشتغالی-درآمدی و افزایش محسوس توان اقتصادی، پیشرفت‌های شغلی-تحصیلی، شبکه گسترده و سالم دوستانه، بازیابی سلامت روانی ناشی از دوری از فضای رنج‌آور زادگاه، محیط آرام مقصد به واسطه جمعیت کم، ناهنجاری‌های کم اجتماعی نظیر اعتیاد و دزدی، آب و هوای مطلوب‌تر نسبت به زادگاه و دستیابی به مسکن مناسب، رسیدن به خودشناسی جدید، افزایش استقلال فردی-اجتماعی و ... را از جمله این موارد بیان کردند. زنان مهاجر معتقد به رابطه دوسویه فقدان امکانات و ناهنجاری بوده و اظهار داشتند در بسترهایی که امکان پویایی وجود داشته باشد، افراد کم‌تر درگیر ناهنجاری اجتماعی شده و زندگی هدفمندتری دارند. زهرا (۴۵ ساله، کارشناسی ارشد، ۱۳ سال اقامت)؛ از مزایای مهاجرت می‌گوید:

«بعد از مهاجرت به یک خودشناسی جدیدی داشتم، خوب بود، عالی... بستر پیشرفت من بود».

البته از سوی دیگر زندگی در شهر جدید برای برخی از زنان مشارکت‌کننده و خانواده‌هایشان پر از فشارهای جسمی و روانی نیز بوده است. فشارهای روانی دوری از زادگاه، عدم‌پذیرش زندگی در شهر جدید توسط بعضی افراد خانواده بر اثر تفاوت فرهنگی و اجتماعی، افزایش مسؤولیت، سختی بی‌کسی در شهری غریب، از دست دادن حمایت نزدیکان ساکن زادگاه و فقدان حمایت حداقل در نگهداری فرزندان، پراکندگی خانواده بین مبدأ و مقصد، عدم تعادل درآمد با هزینه و ساعات کاری، سوءاستفاده‌های شغلی، اجبار به اشتغال چندگانه برای گذران زندگی، بیماری و از دست دادن شغل و درآمد، تنش‌های زندگی زناشویی، تقاضای روابط خارج عرف و... از مواردی بود که از دید زنان مشارکت‌کننده، اضطراب فراوانی برای آنان به همراه داشتند و سبب فرسایش جسمی و روانی آنان بعد از مهاجرت بوده است. شیما (۳۸ ساله، دیپلم، ۸ سال اقامت)؛ فشار زندگی در مقصد را این‌گونه بیان می‌کند:

نزدیکی فکری-عقیدتی با مردم شهر میزبان، دسترسی مطلوب به امکانات در ابعاد گوناگون اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی؛ فزونی آرامش روانی در بعد فردی و خانودگی نظیر رهایی از عرف سخت‌گیرانه زادگاه و آسایش گمنامی و کاهش تنش‌های همسری، آزادی اجتماعی مطلوب و شبکه حمایت‌کننده خیرین؛ مواردی بود که از دید زنان مشارکت‌کننده سبب اصرار به ماندگاری آنان در مقصد شده است. زنان مهاجر همچنین از تغییرات وسیع مثبت نگرشی-رفتاری در سطح خانوادگی و استقبال از این دگرگونی گفتند. زهره (۲۸ ساله، دیپلم، ۳ سال اقامت)؛ از تغییرات مثبت رفتاری فرزند می‌گوید:

«به لحاظ رفتاری هم، تغییر داشته پسر. این تغییرات رو دوست دارم. شوهرم می‌گفت برگردیم، گفتم پسرم حداقل دوره راهنمایش رو توی یزد باشه».

آن چه برای زنان مشارکت‌کننده در شهر جدید بیش از هر چیز جالب توجه بود، قوانین محکم، منظم و پیگر و امنیت اجتماعی برخاسته از آن‌ها بود. برخی از زنان مهاجر اظهار داشتند حتی در مناطق حاشیه‌نشین مقصد قوانین و هنجارها بهتر از زادگاه آنان اجرا و رعایت می‌شود. آنان معتقد بود در مقصد رابطه‌ای دوسویه بین مردم و دولت در اجرا و پذیرش قوانین وجود دارد که امنیت این منطقه را در این سطح بالا باعث می‌شود. زنان مشارکت‌کننده همچنین از هنجارهای عرف کنترل‌گر مقصد در محدودکردن ناهنجاری‌های مختلف گفتند. رخشان (۵۰ ساله، بیسواد، ۸ سال اقامت)؛ در مورد رابطه دوسویه مردم و دولت در مقصد می‌گوید:

«اینجا قانون بهتره...هم دولت اینجا خوبه هم مردمش خوبن...».

گاهی مزایای حاصل از مهاجرت برای مهاجران و خانواده‌هایشان چنان پرشمارند که آنان خود به یک تشویق‌گر مهاجرت برای خویشاوندان و دوستان بازمانده در زادگاه بدل می‌شوند. زنان

نامانی، خشونت، گرانی و ... گفتند که مقصد در سال‌های اخیر با آن‌ها مواجه شده و این روند با حضور گسترده مهاجران و اختلاط وسیع فرهنگی در حال افزایش است. مریم (۲۸ ساله، سیکل، ۲ سال اقامت)؛ از ازدیاد مهاجر و کاهش امنیت در مقصد می‌گوید:

«جدیداً می‌بینم به دزدی میشه تو یزد به جا دعوا میشه تو یزد. عقه [اینقدر]، تعجبم میاد. حتی همین هیز بازیا رو هم الانه اینجا می‌بینم».

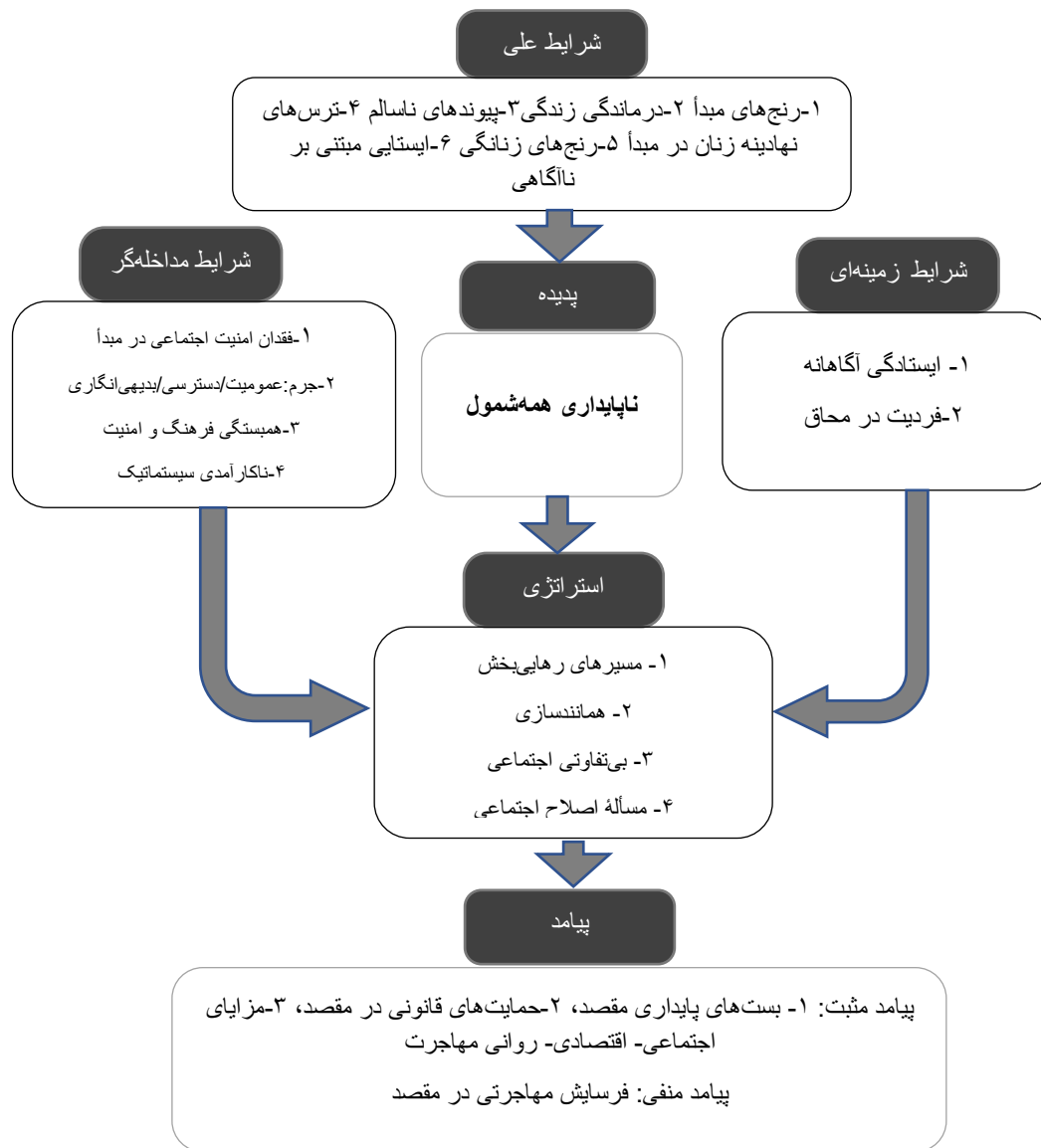
۵٫۷ الگوی پارادایمی تحقیق

ترسیم الگوی پارادایمی از آن منظر دارای اهمیت است که نشان‌دهنده روند کدگذاری باز براساس کدگذاری محوری است. در این فرآیند، روند حاکم بر پژوهش به صورت ترسیم دیداری به نمایش درآمده و مقوله هسته (پدیده مرکزی) و زیرمقوله‌ها حاصل از کدگذاری باز مشخص می‌شوند. این جریان به‌گونه‌ای دقیق جریان پژوهش را به تصویر می‌کشد و با قراردادن هرکدام از مقوله‌ها در مکان مشخص خود (شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامد) در فهم بهتر الگو برگرفته از کدگذاری کمک می‌کند. با توجه به روند ذکرشده، مقوله هسته به‌دست‌آمده از فرآیند پژوهش و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه؛ ناپایداری همه‌شمول می‌باشد. زنان مشارکت‌کننده از مجموعه عوامل کلان و عام اجتناب‌ناپذیر نام برده که حاصل از ناکارآمدی سیستماتیک در کشور بوده و سبب ناپایداری پایدار در زندگی آنان شده است. عواملی که حتی مسیر مهاجرت در برهه‌ای از زمان تسکین موقت و جزئی برای آن بوده است؛ چراکه جامعه مقصد نیز با گذشت زمان دچار چالش‌های فراوانی در ابعاد گوناگون به‌خصوص اجتماعی و اقتصادی شده است. این عوامل در اکثر موارد از حیطة اختیار فردی خارج بوده و نیاز به بازنگری از سوی سیستم اجرا، برای بهبود زندگی افراد جامعه در سطح همه‌شمول اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، حقوقی-قانونی در کشور دارد.

«بهم میگن عصبی‌تر شدی چرا اینقدر عصبی شدی [میخنده]. چرا پیر شدی، چرا موهاش سفید شده؟ خب بالاخره فشار زندگی روم بوده. تو رفاه نبودم که بگم با شوهرم مهاجرت کردم و شوهرم اینجا رفته سر کار خوب بوده...».

۵٫۶ مقوله هسته: ناپایداری فرهنگی-اجتماعی-اقتصادی همه‌شمول

ایران در چند دهه اخیر تغییرات سریع و گسترده اجتماعی-فرهنگی را تجربه کرده است. چنانکه که این تغییرات از دید زنان مشارکت‌کننده فقط خاص شهرهای بزرگ کشور نبوده و به واسطه دسترسی همگانی به فضای مجازی حتی در کوچک‌ترین روستا نیز رخ داده است. از نظر زنان مهاجر، در ایران با یک همگونی اجتماعی-فرهنگی در دسترسی به امکانات، یک‌دست شدن محیط و نوع زندگی مواجه هستیم. آنان از دگرگونی نسل جدید گفته که در آن فرزندان دیگر پیرو سبک زندگی خانواده نیستند. به‌خصوص دختران دیگر مادران را در زندگی فردی و اجتماعی الگوی خود قرار نمی‌دهند و میل به شکستن سنت‌ها و حصارهای گذشته داشته و برای رسیدن به زندگی دلخواه مبارزه می‌کنند. آنان همچنین در زمینه اقتصادی نیز تغییرات وسیع را یادآور شده و استیصال همه مردم در برابر وضع موجود کشور گفته، مسأله‌ای که مهاجرت هم حتی تسکین موقت برای آن بوده است. از سوی دیگر تحرکات مکانی فزاینده در کشور نیز سبب تبادل ناپایداری در ابعاد گوناگون اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و زیست‌محیطی و ... به‌خصوص در شهرهای مهاجرپذیر شده است. برخی از زنان مهاجر ناپایداری مختلف، کاهش امنیت در ابعاد گوناگون، افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی، تنزل فرهنگی و ... را از تأثیرات ازدیاد مهاجر دانسته و یادآور شدند تجربه زندگی در شهرهای پرچالش مهاجرپذیر را داشته‌اند. زنان مشارکت‌کننده‌ای که تجربه حضور طولانی‌تری را در مقصد داشتند، معتقد بودند این شهر نیز به سبب ازدیاد مهاجر مطلوبیت اولیه خود را از دست داده است. آنان از ناهنجاری‌های فراوان نظیر

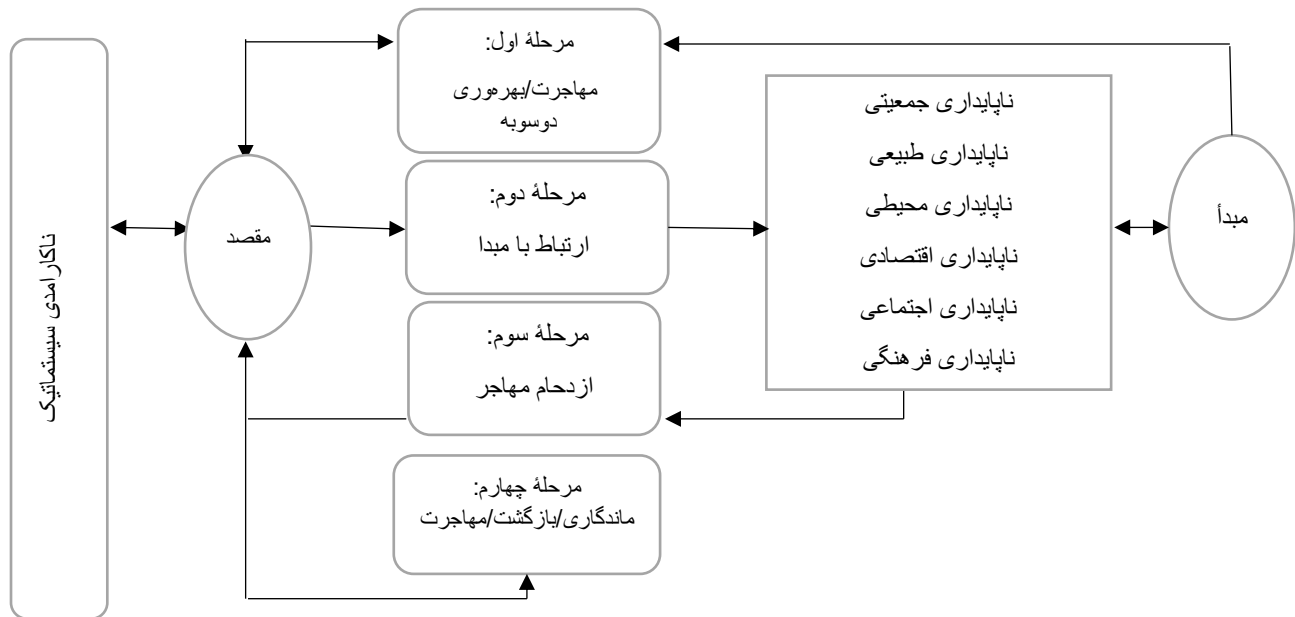

شکل ۱. الگوی پارادایمی پژوهش

۶ بحث

شد. نتایج این پژوهش در قالب طرح‌واره نظری زیر ارائه گردید. از این طریق کلیت پژوهش و یافته‌های به‌دست‌آمده و روابط بین مقوله‌ها، به صورت انتزاعی شرح داده شده تا به واسطه آن فرآیند تکامل پژوهش پدیدار گردد.

در پژوهش حاضر به واکاوی فرآیند مهاجرت ۲۱ نفر از زنان مهاجر ساکن شهر یزد و تجربه زیسته آنان از ناپایداری پایداری زندگی در مسیر مهاجرت پرداخته

نمودار ۱. طرح‌واره نظری پژوهش

در کوچک‌ترین سطح تحصیلی و درمانی) مسائل فرهنگی (فضای بسته فرهنگی-قومیتی و مقاومت در برابر تغییرات به‌خصوص در مورد زنان) و معضلات خانوادگی (ناشی از اعتیاد، خشونت و بیکاری همسر، پدر و ...) زندگی را برای ساکنان این مناطق به‌ویژه زنان غیرممکن و روند مهاجرت را تشدید می‌کند. بعضی از مبدأها نیز، با چالش مدرنیته پیش‌تازانه و کاهش فرصت‌های شغلی به دلیل شروع مهاجرپذیری زودتر روبه‌رو هستند. نوسازی عمدتاً با دگرگونی‌های الگوهای خاص جابه‌جایی جمعیت همراه است که در نهایت سبب افزایش مهاجرت‌های شهر به شهر می‌شود (زلینسکی، ۱۹۷۱). مطالعات صادقی (۱۴۰۱)، شهبازین و همکاران (۱۴۰۰)، شهبازین و همکاران (۱۳۹۷)، صادقی و شکرانی (۱۳۹۶) و اسماعیلی و بیگدلی راد (۱۳۹۶) با پژوهش حاضر در زمینه نابرابری منطقه‌ای و اجبار افراد به مهاجرت هم‌سو می‌باشد. همچنین بررسی‌های کریمیان و همکاران (۱۴۰۱)، صادقی و همکاران (۱۴۰۰)، شهبازین و همکاران (۱۴۰۰)، حیدری تمرآبادی (۱۴۰۰) مهدی پور و همکاران (۱۳۹۹)، نوبهار

شکل‌گیری رفتار مهاجرتی برخاسته از کنش عقلانی و در جهت محاسبه هزینه و فایده است (راونشتاین، ۱۸۸۵، تودارو و ماروسکو، ۱۹۸۷). چنانکه از برآیند مدل نیز مشخص است؛ ناپایداری و مهاجرت، رابطه‌ای دوسویه و پایدار دارند. فقدان امنیت اقتصادی در مناطق مهاجرفرست در ابعاد شغلی و درآمدی و ماندن در تأمین اولیه‌های معیشتی به عنوان نیروی محرکه اصلی (اوسو، ۲۰۲۰)، افراد را مجبور به کندن از زادگاه و جست‌وجوی معیشتی حداقلی در منطقه‌ای دیگر که تنوع شغلی و در نتیجه احتمال دستیابی به شغل (تودارو، ۱۹۷۶) برای انواع مهارت به‌خصوص در سطح پایین فراهم است، می‌کند. در بعضی از مناطق مهاجرست‌فرست این بی‌ثباتی اقتصادی در ادغام با انواع ناپایداری‌های دیگر نظیر چالش‌های طبیعی-زیستی (خشکسالی، عدم وجود آب آشامیدنی سالم، آب و هوای نامناسب)، فقدان امنیت محیطی (ناامنی بستر جامعه بر اثر فراوانی رفتارهای ناهنجار اجتماعی از اعتیاد و خشونت و دزدی تا معضلات مرزنشینی)، مشکلات اجتماعی (فقدان امکانات حتی

خویشاوندان، دوستان و هم‌زادگانی‌های خود به مهاجرت زمند. از جانب دیگر، مهاجران در ارتباط با مبدأ، فرهنگ جدید را به زادگاه انتقال داده و سبب دگرگونی ارزشی و نگرشی این مناطق می‌شوند. در نتیجه این روند تغییر فهم افراد بازمانده در مبدأ به-خصوص مناطق توسعه‌نیافته و ایستای فرهنگی، از کیفیت زندگی و افزایش محرومیت نسبی در زمینه تفاوت درآمدی مهاجران و غیرمهاجران (استارک و تایلور ۱۹۸۹، ۱۹۹۱) در کنار سخت‌شدن تر هر لحظه زندگی در زادگاه و اسارت در یک وضعیت محروم در یک ساختار جغرافیایی و سیاسی نابرابر (سینگر، ۱۹۷۴) سبب می‌شود افراد این مناطق برای دستیابی به فرصت‌های بهتر اقتصادی-اجتماعی دست به مهاجرت گسترده زمند. یافته‌های افیونی و قاسمی (۱۳۹۸) نیز تفاوت در احساس میزان دسترسی به امکانات و مزیت‌های اجتماعی را از عوامل تأثیرگذار در مهاجرت زنان معرفی می‌کند. همچنین بررسی‌های خواجه‌نوری و شریفی (۱۴۰۱)، اسماعیلی و محمودیان (۱۳۹۶)، مهاجرت را در بهبود استقلال و افزایش دسترسی آنان به منابع می‌دانند.

دهاس (۲۰۱۰) معتقد است مهاجرت در دو بخش جامعه مهاجرفرست و جامعه مهاجرپذیر از طریق پویایی درونی محتوایی و در ساختار میانی از طریق پویایی‌های درونی درون‌زا تأثیرگذار خواهد بود. مهاجرت بی‌برنامه و گسترده به شهرهای توسعه‌یافته و عدم بسترسازی لازم در این شهرها سبب چالش‌ها و ناپایداری‌های وسیعی در مبدأها و مقاصد مهاجرتی می‌شوند. در این مسیر مبدأ و مقصد مهاجرتی در بعد جمعیتی؛ دچار تحولات جمعیتی به صورت کاهش محسوس جمعیت فعال و سالمندی جمعیت در مناطق مهاجرفرست صرف و تراکم جمعیت در مناطق مهاجرپذیر مواجه شده که تغییرات در حجم و ترکیب جمعیت از بعد سنی-جنسی، اثرات عمیق و غیرقابل انکاری را در ابعاد گوناگون بر هر دو منطقه می‌گذارد. در ادامه این روند، با افزایش سریع جمعیت و برهم‌خوردن ترکیب سنی-جنسی، مقصد ناپایداری‌های گسترده‌ای را در

و همکاران (۱۴۰۰)، حسینی و همکاران (۱۳۹۷)، اسفندیار و نبی‌ثیان (۱۳۹۷)، طالشی و شبنا (۱۳۹۶)، رستمعلی‌زاده (۱۳۹۶)، فنی و همکاران (۱۳۹۷)، طالشی و شبنا (۱۳۹۶)، رستمعلی‌زاده (۱۳۹۶)، شریفی و زارع شاه‌آبادی (۱۳۹۵)، هانتر و دیوید (۲۰۰۹) و بختیار (۲۰۲۲)؛ ناپایداری در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیستی را مهم‌ترین علل سوق دادن افراد به مهاجرت دانسته که یافته‌های پژوهش حاضر را تأیید می‌کند. همچنین مطالعات سادتی و علوی (۱۳۹۷)، سیفی (۱۳۹۶)، اسمعیلی و محمودیان (۱۳۹۵)، مشفق و خزایی (۱۳۹۴)، صادقی و ولدوند (۱۳۹۴)، پایونسکی (۲۰۰۹)، جولی و همکاران (۲۰۰۵) دسترسی به امکاناتی نظیر شغلی و تحصیلی را از دلایل مهاجرت زنان می‌داند. گاووس (۲۰۱۰) و پایونسکی (۲۰۰۹) نیز برخی عوامل مرتبط با جنسیت از خشونت و ناامنی، تا یافتن فرصت‌های جدید را در مهاجرت زنان مؤثر می‌دانند.

باچانان (۱۹۸۴) معتقد است کنشگر، جاگزینی محل اقامت خود را از مکان‌هایی انتخاب می‌کند که مجموع فواید را در ابعاد مختلف به حداکثر رساند. چنانکه در مرحله اول با ورود مهاجران از مبدأهای مختلف به مقصد، به دلیل تعادل در عرضه و تقاضا امکانات و نیروی انسانی، شاهد بهره‌وری دوسویه برای مهاجران و مناطق مهاجرپذیر هستیم. همچنین مهاجران به‌ویژه زنان با بهره‌گیری از ظرفیت‌های مقصد در زمینه‌های مختلف تحصیلی، رفاهی، شغلی-درآمدی و امنیتی-محیطی به ثبات نسبی و مطلوب در زندگی خود رسیده و نوعی امنیت روانی را تجربه می‌کنند؛ چیزی که در زادگاه از آن بی‌بهره بودند. از سوی دیگر شهر مقصد به دلیل نیاز به نیروی کار فعال با بهره‌مندی از این نیرو در بخش‌های مختلف تولید به رشد اقتصادی خوبی دست یافته و با تبادلات فرهنگی با مبدأهای مختلف که پیش‌تاز در فضای باز اجتماعی هستند، تغییرات نگرشی وسیعی را به‌ویژه در زمینه زنان تجربه می‌کند. این مطلوبیت دوسویه سبب می‌شود مهاجران در تعاملات خود با مبدأ دست به تشویق

(۱۳۹۷)، قاسمی دردهایی و همکاران (۱۳۹۷)، شوکت فدایی و همکاران (۱۳۹۶)، رضایی و کمانداری (۱۳۹۳)، لطیفی و بساطیان (۱۳۹۱)، زکی (۱۳۹۱) و خوش‌فر (۱۳۹۰) و دشینگکار و گریم (۲۰۰۵) مهاجرت را سبب پیامدهای گسترده جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیستی بر مناطق مهاجرپرست و مهاجرپذیر و همچنین تأثیرات مثبت و منفی برای مهاجران دانسته که در راستای نتایج پژوهش حاضر می‌باشد.

در فرآیند چرخه‌ای ذکرشده، نقش سیاست‌گذاری‌ها نقشی دوسویه می‌باشد. عدم توزیع مناسب امکانات و رهاشدن بعضی مناطق از سوی دولت بدون بسترسازی مناسب همگام با دیگر تغییرات در کشور نظیر فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و عدم استفاده از ظرفیت‌های بومی مناطق مهاجرپرست از یک‌سو و تمرکز بیش‌ازحد امکانات، ایجاد زمینه‌های اشتغالی بدون توجه به زیست‌بوم مناطق مهاجرپذیر که بدون آینده‌نگری نسبت به توانایی این مناطق در ایجاد تعادل جمعیتی و ظرفیت‌ها و چالش‌های حاصل از آن؛ درهای آن به روی موج عظیم از جمعیت به‌ویژه جوان باز شده، سبب ناپایداری گسترده و ادامه‌دار این مناطق گردیده است. مضاعف این‌که در بعد فرهنگی عدم توجه به اختلاط وسیع فرهنگی و اجتماعی و شیوه هدایت آن نیز ناپایداری را در این مناطق تشدید کرده است. مطالعات زاهدی و سلیمانی (۱۴۰۲)، کریمیان و همکاران (۱۴۰۱)، عسکری ندوشن و همکاران (۱۳۹۸) و نام (۲۰۲۱) نشان از تأثیر سیاست‌گذاری‌ها در تبادلات مهاجرتی دارد.

۷ نتیجه‌گیری

با توجه به مطالب ذکرشده در یافته‌ها و بحث به نظر می‌رسد که ادغام مسائل مختلف در برخی از بسترها سبب ناتوانی مردم برای زندگی حداقلی در آن مناطق می‌شود. این ناتوانی افراد را وادار به مهاجرت کرده که در بعد کوچک منافع بسیاری را برای مهاجران و مناطق مهاجرپذیر به همراه دارد.

بعد طبیعی (آلودگی‌های زیست‌محیطی، کاهش منابع زیستی و...)، محیطی (کاهش امنیت به واسطه حضور بی‌شمار افراد از مناطق مختلف و از بین رفتن محیط بومی و آشنای شهر و...)، فرهنگی (به واسطه تبادلات فرهنگی متنوع از مناطق مختلف که تغییرات وسیع رفتاری-نگرشی را به‌خصوص از مناطقی که مدرنیته پیش‌تازانه و فضای بازتر فرهنگی و...)، اجتماعی (عدم تعادل منابع و جمعیت و در نتیجه افزایش حاشیه‌نشینی و معضلات هنجاری حاصل از آن و...)، خانوادگی (ناشی از تغییرات سریع نگرشی) و ناپایداری اقتصادی (رشد تضاد طبقاتی و گرانی مهارنشده و...) را تجربه خواهد کرد. این ناپایداری‌ها با شدت گرفتن در بخش اقتصادی به صورت عدم تطابق ارزش مورد انتظار با تجربه‌شده به‌خصوص در نسل جوان، ناهنجاری در بخش‌های مختلف، جامعه مقصد را بیش از پیش شدت می‌بخشد. تشدید ناپایداری مقصد را به مکانی تبدیل می‌کند که در ابعاد گوناگون مطلوبیت خود را به‌خصوص برای افراد با مهارت و دارای سرمایه انسانی و اقتصادی از دست می‌دهد؛ چراکه بستر مقصد با گذشت زمان و ازدحام مهاجران، دیگر محیطی مناسب نه‌تنها برای مردم بومی بلکه حتی برای خود مهاجران نخواهد بود. در نتیجه این روند مهاجران برای ماندگاری، بازگشت و یا مهاجرت دوباره دچار تردید و افراد بومی به مهاجرت سوق داده می‌شوند. مسأله‌ای که به نظر می‌رسد شهر یزد در حال تجربه آن در مورد مهاجرت افراد بومی اما از نوع ماهر است و در یافته‌های عسکری ندوشن و همکاران (۱۳۹۷)، محمودیان و محمودیانی (۱۳۹۷) و عسکری ندوشن و مالکی (۱۳۹۵) در مورد استان یزد در مقایسه مهاجران واردشده و خارج شده به این استان نشان می‌دهد. نتایج پژوهش زاهدی و سلیمانی (۱۴۰۲)، ملتفت و بهمنی (۱۴۰۰)، مطالعات فنی و همکاران (۱۳۹۷) نیز از افزایش پیامدهای منفی اجتماعی برای مهاجران می‌گوید. بررسی‌های شهبازین و ساسانی‌پور (۱۴۰۲)، افشانی و شیری (۱۴۰۱)، تنها و همکاران (۱۴۰۰)، اسفندیاری و همکاران (۱۳۹۸)، جعفرلو (۱۳۹۷)، عسکری ندوشن و همکاران

ندارد. وجود آمارهای دقیق مهاجرتی می‌تواند جهت‌دهنده و غنابخش تحقیقات دیگر از جمله پژوهش‌های کیفی باشد. عدم همکاری زنان مهاجران مجرد به دلیل بی‌اعتمادی و حفظ امنیت در شهر غریب، در دست‌یابی به نمونه‌های بیشتر در زمینه مهاجرت مستقل زنان از چالش‌های مهم پیش روی پژوهش بود. مشغله‌های فردی و شغلی زندگی زنان مهاجر و همچنین تفاوت لهجه و زبان؛ طولانی شدن فرآیند مصاحبه و خستگی مشارکت‌کننده و محقق را در برخی مصاحبه‌ها به همراه داشته است.

پیشنهادها

پژوهش حاضر تلاش داشته است تا روند مهاجرت را در بستر شهر یزد که در حال تجربه مهاجرپذیری و مهاجرفرستی هم‌زمان می‌باشد، به تصویر بکشد. لذا برای اینکه بتوان راهکارهای مناسب، عملی و عام برای روند ذکرشده در پژوهش، ارائه داد؛ نیاز به بررسی‌های استانی و ملی هم‌زمان وجود دارد. این بررسی‌ها باید در سطح جزئی‌تر و به تفکیک ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، زیستی و حتی سیاسی بوده، تا بتوان از برآیند تخصصی این نتایج به راهکارهای مدیریتی قابل اجرا و بومی در مناطق کشور برای رسیدن به تعادل مهاجرتی و در نتیجه توسعه پایدار ملی رسید.

منابع مالی

این مقاله فاقد حمایت مالی است.

تعارض منافع

نویسندگان دارای تعارض منافع نمی‌باشند.

سهم نویسندگان

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خانم فاطمه جعفری نعیمی با راهنمایی خانم دکتر ملیحه علی مندگاری و مشاوره آقای دکتر علی روحانی است.

ولی ادامه‌دار شدن این روند به صورت گسترده و سریع، سبب نابودی مناطق مهاجرفرست به دلیل خالی‌شدن آن مناطق از جمعیت و مشکلات وسیع در مقاصد مهاجرتی به دلیل عدم بسترسازی و برنامه‌ریزی مناسب می‌شود. عدم توجه به ناپایداری برخاسته از مهاجرت‌های کنترل‌نشده می‌تواند اثرات مخرب عمیقی را برای کشور به دنبال داشته و فرصت‌های حاصل از این فرآیند اجتناب‌ناپذیر را به تهدید بدل کند. در این راستا می‌توان بیان کرد، مهاجرت‌های داخلی به اندازه مهاجرت‌های بین‌المللی برای ثبات یک کشور مهم هستند. تعادل مهاجرت می‌تواند مبدأ و مقصد را دچار شکوفایی و عدم تعادل آن می‌تواند تأثیر مخرب گاه غیرقابل برگشت بر این مناطق داشته باشد. در کشور ما بیش از هرچیز شاید نیازمند آمار دقیق و به‌روز مهاجرت هستیم تا بتوانیم با استفاده از این نقشه، راه مناسب سیاست‌گذاری‌های مطلوب و متناسب با مناطق مختلف کشور جهت کنترل بی‌رویه مهاجرت و هدایت آن به مسیری مفید در جهت رشد و توسعه پایدار ملی داشته باشیم. تعامل دولت و پژوهشگران حوزه‌های مختلف اجتماعی در آینده پژوهی متناسب این روند نقش مؤثر و مفیدی خواهد داشت. مضاعف اینکه دولت با سیاست‌گذاری‌های مناسب در مناطق مهاجرفرست با احیای مجدد آن‌ها و توزیع عادلانه امکانات در مناطق مختلف می‌تواند گامی جدی و مؤثر در کاهش و تضعیف چرخه ناپایداری‌های حاصل از مهاجرت بی‌رویه در مبدأ و مقاصد مهاجرتی بردارد. آن چه که (سواری و لیموئی، ۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان زنده‌نگه‌داشت امید اشتغال در مناطق مهاجرت‌فرست و لطیفی و بساطیان (۱۳۹۱) در مطالعه خود برای کاهش معضلات مناطق مهاجرپذیر به عنوان راهبرد مطرح می‌کنند.

محدودیت‌ها

در زمینه مهاجرت به‌خصوص در حوزه زنان هنوز در ایران آمار دقیق و به‌روز حتی برای کل کشور وجود

منابع

مهاجران محله خلیج فارس شمالی تهران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱۵(۳۰): ۳۴۲-۳۲۱.

تنها، فاطمه؛ محمودیان، حسین؛ صادقی، رسول؛ کوششی، مجید و ربیعی دستجردی، حمیدرضا (۱۴۰۰). تحلیل فضایی تأثیر مهاجرت داخلی بر تغییر ساختار سنی جمعیت در شهرستان‌های ایران. *مطالعات جمعیتی*، ۷(۱): ۱۵۴-۱۲۱.

جعفرلو، علی‌اکبر (۱۳۹۷). تحلیلی بر نقش مهاجرت در ایجاد آسیب‌های اجتماعی (مطالعه موردی شهر الوند در استان قزوین). *جغرافیا و روابط انسانی*، ۱(۱): ۴۴۳-۴۶۵.

حسینی، قربان؛ صادقی، رسول؛ قاسمی دردهایی، علی و رستمعلی‌زاده، ولی‌اله (۱۳۹۷). «تحولات روند و الگوهای مهاجرت داخلی در استان‌های ایران». *فصل‌نامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۸(۳۱): ۱۸-۱.

حیدری تمردآبادی، مینا (۱۴۰۰). نقش مهاجرت اقلیمی بر کاهش بهره‌دهی محصولات کشاورزی با به‌کارگیری GIS و روش IO (مطالعه موردی: سیستان و بلوچستان). *پژوهش‌های مکانی فضایی*، ۵(۳): ۶۷-۷۸.

خواجه نوری، بیژن و شریفی، علی (۱۴۰۱). مروری بر زمینه‌ها، انواع و پیامدهای مهاجرت بین‌المللی زنان. *فصل‌نامه علمی-پژوهشی زن و جامعه*، ۱۳(۴۹): ۵۳-۷۴.

خوش‌فر، غلامرضا؛ خسروی، سمیه و حسین‌نژاد، مجتبی (۱۳۹۰). مهاجرت، حاشیه‌نشینی و آسیب‌های اجتماعی. *همایش هجوم خاموش*.

رستمعلی‌زاده، ولی‌اله (۱۳۹۶). جاذبه و دافعه روستایی و تأثیر آن بر ماندگاری یا تمایل به مهاجرت در میان جوانان روستایی شهرستان‌های هشتگرد و اسکو. *توسعه محلی (روستائی-شهری)*، ۹(۱): ۱۷۰-۱۴۵.

رستمعلی‌زاده، ولی‌اله و حسینی، قربان (۱۳۹۵). مهاجرت‌های روستایی در ایران و پیامدهای آن بر

اسفندیاری، ساسان؛ دهقانی دشتابی، مریم؛ نبی‌بیان، صدیقه و میرزایی خلیل‌آبادی، حمیدرضا (۱۳۹۸). بررسی رابطه علیت بین فقر و مهاجرت از روستا به شهر در ایران. *روستا و توسعه*، ۲۲(۸۸): ۸۹-۷۱.

اسفندیاری، ساسان و نبی‌بیان، صدیقه (۱۳۹۷). بررسی تأثیر فقر بر مهاجرت از روستا به شهر در ایران. *اقتصاد کشاورزی و توسعه*، ۲۶(۱۰۱): ۲۷-۱.

اسماعیلی، نصیبه و محمودیان، حسین (۱۳۹۶). زنان و مهاجرت به شهر همدان، تعیین‌کننده‌ها و پیامدهای آن. *پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر (علمی-پژوهشی)*، ۶(۱۰): ۸۳-۶۱.

اسماعیلی، علی‌اکبر و بیگدلی‌راد، وحید (۱۳۹۶). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت از روستا به شهردر شهرستان تاکستان. *چهارمین کنفرانس ملی معماری و شهرسازی (۱۳-۴)*:

اسماعیلی، نصیبه و محمودیان، حسین (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های تحصیلی و شغلی زنان جوان ایرانی در دوره ۹۰-۱۳۸۵. *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۵(۳۴): ۲۱-۱.

افشانی، علیرضا و شیرینی محمدآباد، حمیده (۱۴۰۱). واکاوی پیامدهای مهاجرت داخلی: مطالعه‌ای کیفی در استان یزد با تکنیک SWOT. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۷(۳۴): ۳۰۸-۲۶۹.

افیونی، شکوه و قاسمی، عاصمه (۱۳۹۸). تحلیل تجربه‌زیسته زنان از مهاجرت (مطالعه مهاجرت برون‌مرزی زنان). *فصل‌نامه علوم اجتماعی*، ۲۶(۸۷): ۱۷۸-۱۵۵.

آقایی، طاهره و صادقی، رسول (۱۴۰۱). بررسی عوامل همبسته با مهاجرت سالمندان در ایران. *نشریه سالمندشناسی*، ۷(۴): ۳۶-۴۵.

اکبری، یونس (۱۳۹۹). فهم ذهنی مهاجران از جاذبه و دافعه مقصد و مبدأ مهاجرت: مطالعه موردی

مطالعه موردی بخش روستایی گاریزات استان یزد. *روستا و توسعه*، ۲۱(۲): ۷۴-۵۵.

شمس، مجید؛ قمری، مصطفی؛ عبودی، ادریس و محمدی، کاوه (۱۳۹۰). بررسی مهاجرت‌های روستایی و تأثیر آن بر مورفولوژی شهرها نمونه موردی: شهر سقز. *فصل‌نامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۱(۳): ۶۸-۵۷.

شهبازین، سعیده؛ صادقی، رسول و رضایی، مریم (۱۴۰۰). تحقیقات مهاجرت داخلی در ایران: مرور حیطه‌ای. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۶(۳۱): ۳۴۳-۳۷۳.

شهبازین، سعیده و کلانتری بنادکی، سیده‌زهرا (۱۳۹۹). بررسی امید مهاجرت در مناطق شهری و روستایی ایران در سال ۱۳۹۵. *دوفصل‌نامه مطالعات جمعیتی*، ۶(۲): ۲۶۲-۲۳۵.

شهبازین، سعیده و ساسانی پور، محمد (۱۴۰۲). تحلیل توزیع فضایی سالمندی و مهاجرت داخلی در شهرستان‌های کشور بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵. *نشریه سالمند: مجله سالمندی ایران*، ۱۸(۱): ۶۰-۷۷.

شهبازین، سعیده؛ عسکری ندوشن، عباس و عباسی شوازی، محمدجلال (۱۳۹۷). نقش مهاجرت داخلی در بازتوزیع جمعیت ایران (دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۷۰). *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۳(۲۵): ۳۳-۶۶.

شوکت فدایی، محسن؛ خالدی، محمد و دیداری؛ علی‌اصغر (۱۳۹۶). *بررسی تأثیرات مهاجرت نیروی کار بر جوامع بومی و محلی منطقه عسلویه (پایان-نامه ارشد، دانشگاه پیام نور)*، برگرفته از <https://www.cenesta.org/wp-content/uploads/2017/08/Asalouyeh-Didari-thesis-2017-fa.pdf>

صادقی، رسول و شکرانی، محسن (۱۳۹۶). تحلیل نوسانات فضایی تأثیر توسعه بر مهاجرت داخلی بین شهرستانی در ایران. *توسعه محلی (روستایی-شهری)*، ۸(۲): ۲۷۰-۲۴۵.

جامعه روستایی. *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۵(۲۰): ۲۱۵-۱۹۱.

رضایی، محمدرضا و کمانداری، محسن (۱۳۹۳). بررسی و تحلیل علل شکل‌گیری حاشیه‌نشینی در شهر کرمان نمونه مورد مطالعه: محلات سیدی و امام حسن. *برنامه‌ریزی فضایی*، ۴(۴): ۱۹۶-۱۷۹.

زاهدی، عبدالوحد و سلیمانی، ناهید (۱۴۰۲). خوانشی تحلیلی-توصیفی بر دلایل مهاجرت و تأثیر آن بر افزایش جرم؛ مطالعه موردی مهاجرت به آمریکا. *پژوهش‌های نوین در مطالعات علوم انسانی اسلامی*، ۲(۳): ۱۸-۱.

زکی، محمدعلی (۱۳۹۱). اثر مهاجرت بر ساخت اجتماعی اقتصادی جوامع شهری (مطالعه موردی: مقایسه شاهین‌شهر با خمینی شهر). *مطالعات جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهری)*، ۲(۲): ۱۱۲-۸۳.

زنجانی، حبیب‌الله (۱۳۹۲). *مهاجرت. چاپ سوم، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)*.

سادتی، جواد و علوی، محبوبه (۱۳۹۷). *علل و پیامدهای اجتماعی مهاجرت زنان. دوفصل‌نامه علمی، تخصصی (مطالعات پژوهشی زنان)*، ۵(۸): ۶۱-۷۶.

سواری، مسلم و لیموئی، محمد (۱۴۰۱). تدوین راهبردهای کاهش مهاجرت روستا به شهر در استان خوزستان با روش ترکیبی SWOT-AHP. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۷(۳۳): ۲۶۸-۲۳۷.

سیفی، آناهیتا (۱۳۹۶). *علل و پیامدهای زنانه شدن مهاجرت بین‌المللی در پرتو امنیت انسانی با تأکید بر حقوق بین‌الملل: چالش‌ها و راهکارها. پژوهش‌نامه زنان پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، ۸(۱۹): ۱۲۰-۸۵.

شریفی، علی و زارع شاه‌آبادی، اکبر (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش روستاییان به مهاجرت شهری:

شهری در ایران. *مجله علمی پژوهشی مطالعات توسعه اجتماعی فرهنگی*، ۱۷(۱): ۱۶۹-۱۴۳.

کریمیان حسین آباد، روح‌الله؛ کرمی، آیت‌الله و شمس‌الدینی، علی (۱۴۰۱). عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر مهاجرت روستا-شهر بخش مرکزی شهرستان بویراحمد. *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۷(۱): ۲۳۴-۲۱۹.

لطیفی، غلامرضا و بساطیان، سیدمحمد (۱۳۹۱). پیامدهای امنیتی ناشی از تمرکزگرایی در کلان‌شهر تهران. *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، ۳(۱): ۱۳۷-۱۲۳.

محمدی یگانه، بهروز و سنایی مقدم، سروش (۱۳۹۶). تحلیل اثرات روابط شهر و روستا در مهاجرت‌های روستا-شهری مطالعه موردی: دهستان پشته‌زیلایی، شهرستان دهدشت. *فصل‌نامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۷(۲۷): ۱۱۵-۱۰۳.

محمودی، محمدجواد؛ *مشفق، محمود* و کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۹). تحلیل سیستمی جایگاه و نقش منطقه خراسان در نظام مهاجرت ایران طی سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۵. *مجله جمعیت*، ۱۷ (۷۴-۷۳): ۴۵-۶۲.

محمودیان، حسین و محمودیانی، سراج‌الدین (۱۳۹۷). *بررسی وضعیت مهاجرت داخلی و شهرنشینی در ایران با تأکید بر دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰*. برگرفته از https://iran.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/layout_-_report_on_internal_migration-v.10.pdf

مختاری فریور، غلامرضا؛ حسین‌زاده‌دلیر، کریم و نظم‌فر، حسین (۱۴۰۰). ارزیابی تأثیر مهاجرت‌های روستا-شهری بر تغییرات کاربری اراضی در کلان‌شهرهای ایران (نمونه موردی: کلان‌شهر تبریز). *آمایش محیط*، ۱۴(۵۴): ۲۳۷-۱۱۵.

مشفق، محمود و خزایی، معصومه. (۱۳۹۴). تحلیل بر ویژگی‌ها و تعیین‌کننده‌های مهاجرت مستقل زنان در ایران. *مطالعات راهبردی زنان*، ۱۷(۶۷): ۱۲۴-۸۵.

صادقی، رسول و ولدوند، لیلا (۱۳۹۴). جنسیت و مهاجرت: تحلیل جامعه‌شناختی تفاوت‌های جنسیتی در مهاجرت‌های داخلی در ایران. *پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر (علمی-پژوهشی)*، ۴(۷): ۷۸-۵۵.

صادقی، رسول (۱۴۰۱). بیکاری، توسعه نابرابر منطقه‌های و الگوهای فضایی مهاجرت داخلی در ایران. *پژوهش مسائل اجتماعی ایران*، ۱(۳): ۶۵-۴۱.

صادقی، سول؛ اسمعیلی، نصیبه و عباسی شوازی، محمدجلال (۱۴۰۰). تحصیلات، توسعه و مهاجرت‌های داخلی در ایران. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۶(۳۱): ۲۱۵-۱۹۳.

طالشی، مصطفی و شبنما، محبوبه (۱۳۹۶). نقش عوامل اجتماعی و اقتصادی در مهاجرت‌های روستایی-شهری، ناحیه نور علی بیگ ساوه. *فصل‌نامه علمی-پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران*، ۱۵(۵۴): ۶۰-۴۵.

عسکری ندوشن، عباس؛ شمس قهفرخی، فریده؛ زندی، لیلا و رضایی، محمدرضا (۱۳۹۸). گذری بر جریان‌های اخیر مهاجرت در استان یزد. *فرهنگ یزد*، ۱(۱): ۸۶-۱۰۸.

عسکری‌ندوشن، عباس؛ شهبازین، سعیده و مالکی، سارا (۱۳۹۷). *تحلیل مسائل و آسیب‌های اجتماعی کشور، تحلیلی بر روندها و جریان‌های مهاجرتی در استان یزد (چاپ دوم)*. تهران: انتشارات پژوهشکده فرهنگ، هنر و ارتباطات.

فنی، زهره؛ خلیل‌الهی، حسینعلی، سجادی، ژیل و فال سلیمان، محمود (۱۳۹۷). تحلیل مهاجرت‌های روستا-شهری و پیامدهای آن بر ناپایداری شهری، مطالعه موردی: شهر بیرجند. *فصل‌نامه علمی-پژوهشی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری*، ۹(۱): ۱۳-۲۴.

قاسمی دردهایی، علی؛ نوبخت، رضا و قدرتی، شفعیه (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی ویژگی‌های جمعیتی-اقتصادی مهاجران شهر به روستا با کلان-

روستا و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: روستاهای بخش کلات شهرستان آبدانان، استان ایلام). توسعه محلی (روستایی-شهری)، ۱۱(۲): ۴۳۷-۴۵۸.

نوبهار، الهام؛ قربانی، فهیمه و حدادمقدم، ملیحه (۱۴۰۰). بررسی رابطه بین بیکاری و خالص مهاجرت: رهیافت اقتصادسنجی فضایی. فصل‌نامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۹(۹۸): ۱۳۵-۱۷۶.

Bekhtiar, K. (2022). Robotization, internal migration and rural depopulation in Austria (No. 41). IHS Working Paper.

Birchall, J. (2016). Gender, age and migration: An extended briefing, BRIDGE, UK: Institute of Development Studies.

Bryant, A. & Charmaz, K. (2007). Grounded theory in historical perspective: an epistemological account. in: bryant, A. and Charmaz, K., (Eds.). The SAGE handbook of grounded theory (pp. 31-57). los angeles: sage.

Buchanan Stafford S.H (1984). Haitian immigrant women: a cultural perspective. Anthropologica, 26(2), 171.

Corbin, J., & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research (3rd ed.): Techniques and procedures for developing grounded theory. SAGE Publications, Inc.,

<https://doi.org/10.4135/9781452230153>

Curran, S. R., & Saguy, A. C. (2001). Migration and cultural change: a role for gender and social networks? Journal of International Women's Studies, 2(3), 54-77.

Charmaz, K. (2014). Constructing grounded theory. SAGE Publications Ltd.

ملتفت، حسین و بهمنی، سجاد (۱۴۰۰). ارائه مدل پارادایمی مهاجرت به محلات حاشیه‌نشین کوی علوی و حصیرآباد اهواز (مطالعه کیفی با روش نظریه داده‌بنیاد). مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۱۵(۲): ۷۲-۹۲.

مهدی پور، آسیه؛ مهدی پور، احمد و قاسمی دردهایی، علی (۱۳۹۹). بررسی قصد مهاجرت از

De Haas, H. (2010). The internal dynamics of migration processes: A theoretical inquiry. Journal of ethnic and migration studies, 36(10), 1587-1617.

Deshingkar, P., & Grimm, S. (2005). Internal migration and development: A global perspective. United Nations.

Fassmann, H., & Musil, E. (2013). Conceptual framework for modelling longer term migratory, labour market and human capital processes. Hungarian Demographic Research Institute.

Gouws, A. (2010). The feminisation of migration. Africa Insight, 40(1), 169-180.

Greenwood, M. J. (1997). Internal migration in enveloped countries. In Handbook of population and family economics (pp.647-720), Elsevier.

Hunter, L. M., & David, E. (2009). Climate change and migration: Considering the gender dimensions. Boulder: University of colorado, Institute of Behavioral Science.

Jolly, S., Reeves, H., & Piper, N. (2005). Gender and migration: Overview report. Trabajo y empleo.

Lattof, S. R., Coast, E., Leone, T., & Nyarko, P. (2018). Contemporary female

- migration in ghana: Analyses of the 2000 and 2010 censuses.
Demographic Research, 39, 1181-1226.
- Nam, U. W. V. (2021). *Domestic migration among ethnic minority women: A situation analysis*. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women). Retrived from https://asiapacific.unwomen.org/sites/default/files/2022-06/vn-ISDS_Report_DMaeMW_EN_20220530s.pdf
- Owusu, K. G. (2020). *Migration and development: Ghanaian hometown associations (HTAs) as drivers of Welfare development back Home* (PhD Dissertation in sociology, University of sheffield: Faculty of Social Sciences).
- Owusu, K. G. (2020). *Migration and development: Ghanaian Hometown Associations (HTAs) as drivers of welfare development back home* (Doctoral dissertation, University of Sheffield).
- Paiewonsky, D., & Penson, C. N., & Santo Domingo, A (2009). *The feminization of international labour migration: Gender*. united nations international research and training institute for the advancement of women (INSTRAW), Working Paper, 1, 1-7.
- Pötzsche, S., & Rinke, S. (2022). *Migration research in a digitized world: Using innovative technology to tackle methodological challenges*. Springer.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Royal Statistical Society*, 48(2), 167-235
- Singer, R. (1949). *The Agaricales in modern taxonomy*. Lilloa.
- Stark, O., & Taylor, J. E. (1989). Relative deprivation and international migration. *Demography*, 26(1), 1-14.
- Stark, O., & Taylor, J. E. (1991). Migration incentives, migration types: The role of relative deprivation. *The Economic Journal*, 101(408), 1163-1178.
- Todaro, M. P. (1976). *Internal migration in developing countries; a review of theory, evidence, methodology and research priorities*. ILO.
- Todaro, M. P., and Maruszko L. (1987). Illegal migration and US immigration reform: A conceptual framework, *Population and Development Review*, 31(1): 101-114.
- Wood, ch (1982). Equilibrium and historical-structural perspectives on migration. *Review Migration International*, 16 (2), 298-319.
- Zelinsky, W. (1971). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical Review*, 61(2), 219-249